

Onderhoud Rurale Drinkwatervoorziening

ONDERHOUD - VOORLICHTING - WATERLEIDING

GUINE-BISSAU

EEN EVALUATIE VAN DE PILOT FASE

GUINÉ-BISSAU

Direcção Geral
de Recursos Hídricos

NEDERLAND

Directoraat Generaal
Internationale Samenwerking

Oktober-november 1990

Nederlandstalige versie

Francisco Fernandes
Trudie Gerrits
Abílio Rachid Saíd
Hans Schoolkate

INHOUD

ISN 7861
824 GW90

1. INLEIDING	1
2. DE CONTEXT VAN HET PROJECT	4
2.1. De sociaal-economische en politieke context	4
van Guiné-Bissau	5
2.2. Het Internationale Water Decennium	5
3. BEKNOPTE BESCHRIJVING VAN HET DGRH	6
4. ONDERHOUD	9
4.1. Doelstelling	9
4.2. Samenvatting van de uitgevoerde werkzaamheden	9
4.3. Bereikte resultaten	11
4.4. Conclusies en Aanbevelingen	14
4.4.1. Gebiedsmonteurs	14
4.4.2. Dorpsmonteurs	16
4.4.3. Betaling van monteurs en van pomponderdelen	16
4.4.4. Import en distributie van pomponderdelen	18
4.4.5. Putten of boorgaten met technische problemen	19
4.4.6. De onderhoudsstructuur binnen het DGRH	20
5. VOORLICHTING / BEVOLKINGSPARTICIPATIE	23
5.1. Doelstellingen	23
5.2. Samenvatting van uitgevoerde activiteiten	24
5.3. Samenwerking / Coördinatie met andere	25
programma's en projecten	26
5.4. Bereikte resultaten	27
5.5. Conclusies en Aanbevelingen	27
5.5.1. Samenwerking / Coördinatie op dorpsniveau	27
5.5.2. Educatieve middelen en methode	28
5.5.3. De oprichting van de Voorlichtingsafdeling	29
van het DGRH	30
5.5.4. Toekomstige activiteiten	30
5.5.5. De voorlichtsters	32
6. WATERLEIDING	34
6.1. Doelstelling	34
6.2. Samenvatting van de uitgevoerde werkzaamheden	34
6.3. Bereikte resultaten	35
6.4. Conclusies en aanbevelingen	36
6.4.1. Doelstellingen en functies van het Project	36
6.4.2. Beheer	37
6.4.3. Uitvoering	38

7. VROUWEN	40
7.1. De participatie van vrouwen	40
7.2. Bereikte resultaten	40
7.3. Conclusies en Aanbevelingen	41
8. SNV / IRC	42
8.1. SNV - Organisatie voor Ontwikkelingssamenwerking en Bewustwording	42
8.2. IRC - International Water and Sanitation Centre	43
9. BELANGRIJKSTE CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	44

BIJLAGEN

1. Terms of Reference
2. Administratieve indeling Guiné-Bissau
3. Organisatieschema
4. Sociaal-culturele aspecten
5. Aspecten van onderdelendistributie
6. Lijst van gebruikte afkortingen
7. Lijst van gesproken personen
8. Projecten in uitvoering en verwacht bij DGRH
9. Voorstel voor strategiedocument Voorlichtingsectie van
DGRH (in het Portugees)

1. INLEIDING

Als vervolg op eerdere projecten waarin Guiné-Bissau en Nederland samenwerkten in de watersector, werd in 1986 het 'Projecto de Manutenção e Animação no domínio das águas rurais' geformuleerd: het 'Onderhoud en Voorlichtingsproject in de rurale drinkwatervoorziening', in het vervolg kortweg aangeduid met 'het Project'. Het Project beoogde op de eerste plaats het opzetten van een gedecentraliseerd en 'sustainable' onderhoudssysteem voor handpompen, waarbij de gebruikers zoveel mogelijk betrokken worden bij het beheer ervan. Twee componenten van het Project, 'onderhoud' en 'voorlichting' zijn op deze doelstelling gericht. De component 'waterleiding' beoogde het herstel van een 20 waterleidingsystemen in kleine stadjes.

Het Project is in 1987 gestart met een financiering van Dfl 7.486.000 uit de fondsen voor plattelandsontwikkeling van het Nederlandse Directoraat Generaal Internationale Samenwerking (DGIS). De bijdrage van Guiné-Bissau werd voorzien op 5% van deze waarde. De duur van het Project zou 6 jaar zijn.

Het Project wordt gerealiseerd binnen het Directoraat Generaal voor Water (DGRH) van het Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen en Industrie (MRNI) van Guiné-Bissau. DGRH en SNV (Organisatie voor Ontwikkelingssamenwerking en Bewustwording) zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van het Project. SNV verzorgt ook de technische assistentie van het Project: 7 functies waarvan er overigens 6 niet uit de projectbegroting worden betaald.

In het Uitvoeringsdocument van de eerste fase van het Project (1986 - 1989) werd een evaluatie aan het eind van de pilot fase voorzien. De taakbeschrijving van de evaluatiemissie ('Terms of Reference') werden opgesteld door het Project en door DGIS goedgekeurd. (zie bijlage 1.) De duur van de evaluatiemissie werd vastgesteld op drie weken in Guiné-Bissau, inclusief een evaluatie van ongeveer een week van de vierde fase van het 'Buba-project'. Dit rapport beschrijft slechts de evaluatie van het Onderhoud- en Voorlichtingsproject.

Ter voorbereiding van de missie werd op 26/9/90 een voorbereidende vergadering gehouden op DGIS, met deelname van vertegenwoordigers van DGIS en SNV, van de coördinator van het Project, en van de twee Nederlandse, door DGIS aangewezen, missieleden.

De Nederlandse missieleden (Trudie Gerrits, sociaal werker/antropoloog) en Hans Schoolkate, hydroloog, leider van de missie) vergaderden op 12/10/90 in Dakar, op weg naar Bissau, met de eerste secretaris van de Nederlandse Ambassade aldaar. In deze vergadering werd besloten aan de taakbeschrijving van de missie enkele punten toe te voegen betreffende de organisatiestructuur en het functioneren van het DGRH. Hoofdstuk 3 behandelt deze punten.

Op 15/10/90 werd in Bissau de missie aangevuld met Francisco Fernandes namens het DGRH, hydrogeoloog en hoofd van de technische divisie van het DGRH, en Abílio Rachid Saíd, agro-econoom van het INEP (Nationaal Instituut voor Studies en Onderzoek).

De missie is haar werk in Bissau begonnen met diverse vergaderingen en besprekingen ter inwinning van informatie en ideeën. Van 19 tot 26 oktober werden de drie provincies van het land bezocht: lokale overheden, afdelingen van het DGRH, andere programma's en projecten die op dorpsniveau werken, en dorpen met het nieuwe onderhoudssysteem al dan niet ingevoerd. Bijlage 2 geeft de administratieve indeling van Guiné-Bissau en geeft eveneens de bezochte gebieden aan. Tijdens de laatste week werden in Bissau aanvullende vergaderingen en gesprekken gehouden en werd een voorlopige versie van dit rapport geschreven.

Op 1/11/90 werd het voorlopige rapport besproken en goedgekeurd in een vergadering onder leiding van de Staatssecretaris voor Natuurlijke Hulpbronnen en met deelname van de directeur van SNV-Bissau, de directeur van DGRH, een vertegenwoordiger van INEP, de coördinator van een UNDP-project binnen DGRH en de directie en medewerkers op nationaal niveau van het Project.

Tijdens de terugreis informeerden de Nederlandse missieleden de secretaris van de Nederlandse Ambassade in Dakar over hun bevindingen en conclusies.

In Nederland werd deze definitieve versie van het verslag gemaakt in een portugese en een nederlandse uitvoering.

Hoofdstuk 2 geeft enige informatie over de huidige sociaal-economische realiteit van Guiné-Bissau en over de concepten die tijdens het 'Internationale Drinkwater en Sanitatie Decennium' ontwikkeld zijn. Hoofdstuk 3 is een beknopte beschrijving van het DGRH. De hoofdstukken 4, 5 en 6 beschrijven de oorspronkelijke doelstellingen, de eventuele veranderingen daarin, de uitgevoerde werkzaamheden, de behaalde resultaten en de conclusies en aanbevelingen, voor respectievelijk de componenten Onderhoud, Voorlichting en Waterleiding. In hoofdstuk 7 worden de aspecten die verband houden met de rol van de vrouw bij de realisatie van dit Project op een rijtje gezet. Hoofdstuk 8 geeft enkele opmerkingen over de uitvoering van het Project door SNV en over de technische assistentie van het IRC. Hoofdstuk 9 vat de belangrijkste conclusies en aanbevelingen samen.

De evaluatiemissie bedankt hierbij allen die op de een of andere wijze een bijdrage hebben geleverd aan het tot stand komen van deze evaluatie:

- de vele mensen die tijd namen om onze vragen te beantwoorden en met ons openhartig van gedachten te wisselen,
- de medewerkers van het DGRH voor het opstellen en beschikbaar stellen van aanvullende informatie
- de medewerkers van het kantoor van SNV-Bissau voor de logistieke ondersteuning,
- Simone Kortbeek voor het bespreken van aspecten betreffende de voorlichting.

De missie dankt in het bijzonder de directie en medewerkers van het Project voor de perfecte en onvermoeibare begeleiding van de missie. En tenslotte wordt de chauffeur bedankt die ons op een veilige en efficiënte wijze in een week tijd bijna het hele land heeft laten zien.

De evaluatiemissie:

Francisco Fernandes
Trudie Gerrits
Abílio Rachid Saíd
Hans Schoolkate

2. DE CONTEXT VAN HET PROJECT

2.1. De sociaal-economische en politieke context van Guiné-Bissau

In het onderstaande worden enkele gegevens over de sociaal-economische en politieke situatie in Guiné-Bissau gepresenteerd, met als doel het evaluatieverslag binnen de huidige realiteit van Guiné-Bissau te plaatsen. (Bron: Document ter voorbereiding van de 4de Lomé-Conferentie, 1990)

- Bevolking: 943.000 inwoners, waarvan er 738.000 in stadjes en dorpen wonen en 205.000 in Bissau, de hoofdstad.
- Bevolking in loondienst: 37.500, waarvan 15.500 ambtenaren.
- Tot op dit moment functioneert een éénpartijstelsel (PAICG). Er is een proces in gang gezet - onder controle van de PAICG - dat moet leiden tot de invoering van een meerpartijstelsel.
- In 1987 ging een Structureel Aanpassingsprogramma van start, onder begeleiding van het IMF en de Wereldbank.
- De import ontwikkelde zich van 58,5 miljoen USD in 1986 tot 78,3 miljoen USD in 1989; de export groeide van 9,8 miljoen USD in 1986 tot 18,79 miljoen USD in 1989 (belangrijkste product: cashewnoten).
- Het prijsindex-cijfer is het enige beschikbare gegeven om - bij benadering - de inflatie weer te geven:
1987: +96,6 ; 1988: +50,3 ; 1989: +68,3
- De salarissen zijn erg laag in vergelijking met de kosten van levensonderhoud, wat ertoe leidt dat mensen naast hun baan veel nevenactiviteiten hebben. Dit geldt met name voor de ambtenaren, hetgeen afwezigheid en lage arbeidsprestaties binnen overheidsinstellingen tot gevolg heeft.
- Er is een groot gebrek aan middelbaar en hoger kader op het gebied van management en administratie.

Op grond van deze gegevens, met name uit de 2 laatste punten, en op basis van constatering van de evaluatiemissie, kan men stellen dat de implementatie van een dergelijk project op dit moment in Guiné-Bissau aanzienlijke moeilijkheden met zich meebrengt.

2.2. Het Internationale Water Decennium

Het Project heeft zich ontwikkeld tijdens het Internationale Water Decennium, dat in het leven geroepen werd door de Verenigde Naties en zich voltrok in de jaren 1980-1990. In het hiernavolgende worden de belangrijkste concepten, die zich tijdens dit Decennium hebben ontwikkeld, op een rijtje gezet.

- **Bevolkingsparticipatie** vanaf de planning tot aan het beheer van waterpunten, met als doel het correcte gebruik en onderhoud ervan te garanderen.
- Speciale aandacht voor **vrouwenparticipatie**, omdat zij in het algemeen de meeste verantwoording dragen voor het watergebruik en de hygiëne in de huishouding.
- Gebruik van **aangepaste technologie**, om de kosten te verlagen en het locale onderhoud te vergemakkelijken.
- **Versterking van institutionele capaciteit** om het beheer en onderhoud van de waterpunten en waterleidingnetten te garanderen.
- '**Sustainability**' door het creëren van de technische, organisatorische en financiële voorwaarden die noodzakelijk zijn om op korte en (middel-)lange termijn het functioneren van de waterpunten te verzekeren.
- '**Cost-recovery**', hetgeen betekent dat de gebruikers van een waterpunt of waterleidingnet tenminste de functioneringskosten ervan te betalen.
- **Gemeenschapsbeheer**: de gemeenschap is in eerste instantie verantwoordelijk voor het beheer van de eigen watervoorziening.
- **Vermindering van de rol van de overheid** in de constructie, bij het onderhoud en het beheer van waterpunten en -netten; overdracht van verantwoordelijkheden naar de gemeenschap en introductie van privé-initiatieven.

De hierboven genoemde concepten zijn allen gemakkelijk terug te vinden in de strategieën van dit Project.

3. BEKNOPTTE BESCHRIJVING VAN HET DGRH

Het DGRH (Directoraat Generaal voor Water) is één van de directoraten-generaal van het MRNI (Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen en Industrie). Het staat onder verantwoordelijkheid van de Staatssecretaris van dit Ministerie, ir. João Gomes Cardoso, zelf ervaren in de watersector.

Het DGRH is belast met alle aspecten van de watersector: beheer van grond- en oppervlaktewater en watervoorziening en sanitatie.

Organisatieschema

Het huidige organisatieschema van het DGRH is als bijlage 3 bijgevoegd. Enkele opmerkingen erover:

- Recent is ir. Agosto Sané als directeur-generaal in functie getreden.
- De directies en de regionale afdelingen worden over het algemeen geleid door technici met een hogere opleiding.
- De 'Cellule de production des ouvrages hydrauliques' (Productie eenheid voor werken in de watersector) is opgericht in een poging om constructie van putten en boorgaten te privatiseren, maar de statuten, het functioneren, e.d. zijn nog niet duidelijk gedefinieerd.
- In het kader van een Sectorplan dat momenteel wordt opgesteld, zal het organisatieschema gewijzigd gaan worden. Onder andere zullen afdelingen voor milieu en voor voorlichting worden opgenomen.
- De directeur van de divisie equipment en onderhoud is ook de nationale directeur van het Project.

Ongeveer 35 medewerkers van het DGRH behoren tot de vaste staf van het Ministerie. Zij hebben een definitieve aanstelling. Ongeveer 500 medewerkers werken zonder vaste aanstelling in 7 projecten met externe financiering en worden betaald uit de investeringsbegroting die dit jaar 250 miljoen PG (ongeveer Dfl 200.000) bedraagt. De investeringsbegroting wordt niet gebruikt voor andere zaken dan het betalen van de salarissen van de 500 medewerkers van projecten.

Het financiële beheer geschiedt op ministerie niveau, niet op DGRH niveau.

Privatisering

Zoals in veel andere landen wordt ook in Guiné-Bissau momenteel gepoogd de taken van de overheid te verminderen: de overheid moet geen productie- en uitvoeringstaken meer hebben maar moet voorwaarden-scheppend optreden. Deze tendens bestaat ook binnen het DGRH: er wordt gesproken over privatisering van uitvoeringstaken zoals boringen, putconstructie, aanleg van waterleidingsystemen en montage en reparatie van electropompen. Het DGRH zou vooral stimulerend en regulerend moeten optreden wat betreft goede drinkwatervoorziening: planning en voorbereiding van werkzaamheden, opstellen en definiëren van normen, aannemers inschakelen voor uitvoering van werkzaamheden of bedrijven voor dienstverlening, controle op uitvoering van werkzaamheden of diensten, stimuleren van commerciële activiteiten die belangrijk zijn voor de sector.

Het concretiseren van dit proces is nog in studie en discussie. Er wordt niet verder gegaan zonder dat er garanties voor continuïteit van de werkzaamheden zijn. Een in deze context vaak genoemd probleem is het gebrek aan kader met management capaciteiten.

Sectorplan

Momenteel wordt, met financiering en technische assistentie van de UNDP, een Sectorplan ('master plan') voor het DGRH opgesteld. Gebaseerd op een gedetailleerde opname van de huidige toestand van de watervoorziening, op een herschikking van de hydrogeologische gegevens, en op andere informatie, wordt het beleid van de sector hergedefinieerd, wordt de organisatie van de sector herzien en worden de belangrijkste activiteiten voor de komende tien jaar gepland. Het nationale kader en de coöperanten van het DGRH zijn allen ingeschakeld bij het opstellen van het Sectorplan.

Teneinde financiering voor de realisatie van het Sectorplan te verwerven, wordt voor mei of juni volgend jaar een ronde-tafel conferentie voorzien met mogelijke donoren. Daarom zal het Sectorplan ook voorstellen bevatten voor projecten die als prioritair gezien worden.

Beleid voor de rurale drinkwatervoorziening

De belangrijkste aspecten van het huidige beleid voor de plattelandsdrinkwatervoorziening zijn:

- De doelstelling is het verbeteren van de levensomstandigheden, inclusief de gezondheidssituatie, door het continu en permanent leveren van goed drinkwater.
- De strategieën werden aangepast aan de ontwikkelingen tijdens het Internationale Water Decennium.

- Er wordt gerekend met 40 l/p/dag; met één waterpunt voor 100 inwoners in het oosten en noorden en met één waterpunt voor 50 inwoners in het zuiden.
- De actieve deelname van de bevolking en de belangrijke rol van de vrouw zijn essentiële aspecten in de planning, constructie en onderhoud van de waterpunten in de dorpen.
- De financiële bijdrage van de bevolking aan de kosten van onderhoud en reparatie van hun waterpunten is een aanvaard concept, opgenomen in het voorstel van de waterwet.
- Het terugdringen van de overheidslasten door financiële bijdragen van de bevolking en door het gebruik van aangepaste technologie.
- De uitvoering van projecten werd tot provinciaal niveau gedecentraliseerd en wordt gerealiseerd met hulp van de internationale gemeenschap.

De laatste herdefiniëring van het rurale watervoorzieningsbeleid gebeurde tijdens het 'Nationale Seminar over het Beleid met betrekking tot Onderhoud en Voorlichting', dat in maart 1989 werd gehouden. (zie ook hoofdstuk 4)

Projecten in uitvoering en in voorbereiding

De constructie van nieuwe waterpunten (boorgaten, putten en openbare tappunten) werd en wordt gerealiseerd met hulp van de internationale gemeenschap in de vorm van technische assistentie, equipment en materialen. Bijlage 8 geeft een geactualiseerde lijst van lopende en te verwachten projecten.

Van de projecten die de constructie van nieuwe waterpunten beogen, werken de volgende projecten met actieve bevolkingsparticipatie: het puttengraversschoolproject (Denemarken/Unicef), de watervoorzieningscomponent van het PDRI-programma (geïntegreerd plattelands ontwikkelingsprogramma) in het noorden (Zweden), en het Gabú-project (UNDP/Unicef). Het Buba-project (Nederland) werkt ook op deze manier maar ligt momenteel stil. Deze strategie komt ook overeen met die van dit Onderhoud- en Voorlichtingsproject. Het Russische boorproject werkt niet in de drinkwatervoorziening in de dorpen.

Het Gabú-project voorheen, en ook door de EEG en Saoedië-Arabië gefinancierde projecten, allen in het oosten, hebben geen of weinig aandacht besteed aan de bevolkingsparticipatie. Wat betreft het equipment en de werkmethoden bestaat er tot nu toe weinig coördinatie. Men hoopt dit o.a. via het Sectorplan te verbeteren.

Het Sectorplan-project (UNDP) en het Onderhoud- en Voorlichtingsproject zijn min of meer complementair. De taakafbakeningen op nationaal niveau met het Franse project lijken minder duidelijk. Elke zes maanden vergaderen de projectcoördinatoren onder voorzitterschap van de directeur generaal.

4. ONDERHOUD

4.1. Doelstelling

De belangrijkste doelstelling van het Project is de introductie van een gedecentraliseerd onderhoudssysteem voor handpompen. Het uitvoeringsdocument vermeldt de volgende doelstellingen specifiek voor de onderhoudscomponent:

- Het ontlasten van de overheidsbegroting van potentieel hoge lasten voor het onderhoud van waterpunten door het reduceren van de taken van de onderhoudsploegen.
- De bevolking en de lokale overheid aanvaarden het concept dat de gebruiker betaalt voor zijn waterpunt en dat de eerste verantwoordelijkheid voor het functioneren ervan bij het dorp ligt.
- Het vergroten van de werkgelegenheid in de rurale gebieden door de introductie van het systeem van lokale onderhoudsmonteurs die een deel van hun inkomsten verwerven uit het repareren van waterpunten.
- Het opzetten van een niet-gesubsidieerd distributiesysteem voor pomponderdelen, zoveel mogelijk onafhankelijk van de overheidsstructuren.
- Het standaardiseren van 9 naar 3 typen handpompen.
- Het verbeteren van de waterkwaliteit in waterpunten met hoge ijzerconcentraties.

Het gedecentraliseerde onderhoudssysteem beoogt zoveel als mogelijk de dorpsgemeenschap de verantwoording te geven over onderhoud en reparatie van haar waterpunten.

Het DGRH houdt als taak de voorwaarden te scheppen voor het functioneren van een dergelijk systeem, hetgeen o.a. betekent de zorg voor taken als planning, normering, opleiding en controle. Daarnaast houdt ze ook de verantwoordelijkheid voor onderhoudswerkzaamheden die de capaciteiten van de dorpen te boven gaan. Een structuur die deze taken zal kunnen gaan vervullen, moet binnen het DGRH opgezet worden. Dit is een essentieel punt wil een onderhoudssysteem in de toekomst 'sustainable' zijn, en moet daarom als een belangrijke taak van het Project beschouwd worden. In het uitvoeringsdocument van het Project werd aan dit aspect weinig aandacht besteed: het verminderen van de functies van de bestaande structuur werd prioriteit gegeven teneinde de lasten voor de overheid te verlichten.

4.2. Samenvatting van de uitgevoerde werkzaamheden

De werkzaamheden die in het kader van de onderhoudscomponent van het Project zijn uitgevoerd, staan goed beschreven in het verslag van de pilot fase, met verduidelijkende en interessante tabellen, kaarten en grafieken.

In maart 1989 werd het 'Nationale Seminar over het Onderhouds- en Voorlichtingsbeleid met betrekking tot de Plattelandsdrinkwatervoorziening' gehouden, met deelname van medewerkers van de watersector, van andere ministeries en instanties in Guiné-Bissau en van vertegenwoordigers van andere landen en donororganisaties. Het Project heeft, in samenwerking met het DGRH, het initiatief tot het Seminar genomen en heeft de realisatie mogelijk gemaakt. Het Seminar heeft geleid tot duidelijke conclusies en aanbevelingen betreffende het beleid op het gebied van onderhoud en betreffende de belangrijke rol van de Voorlichting in een 'sustainable' onderhoudssysteem.

Als belangrijke aandachtspunten voor de toekomst werden o.a. genoemd: de distributie van pomponderdelen, het eventueel lokaal vervaardigen van pomponderdelen, VLOM-pompen voor boorgaten, en zorg voor kwaliteit bij de constructie van voorzieningen.

De belangrijkste werkzaamheden die tot 1/1/90 in het veld werden uitgevoerd zijn:

	Noorden	Oosten	Zuiden	Land
Opleiding van lokale onderhoudsmonteurs:				
gebieds	-	18	28	46
dorps	-	-	24	24
Vervangingen van:				
pompen	14	82	13	109
buizen en stangen	43	83	209	335
Montage van pompen:	-	154	-	154
Reparaties van pompen door de ploegen:	125	824	582	1531

- De gebiedsmonteurs hebben de verantwoordelijkheid over de reparatie van 10 - 25 handpompen. Zij worden opgeleid in een cursus van 4 weken en ontvangen een fiets en een gereedschap-kist. De kist bevat meer gereedschap dan dat nodig is voor de reparatie van handpompen teneinde hen in staat te stellen ook andere werkzaamheden uit te voeren en zodoende hun inkomsten te verhogen.
- Gezien bepaalde nadelen van het systeem met gebiedsmonteurs, werd in 1989 het systeem van dorpsmonteurs op Ilha de Caiar geïntroduceerd. Per pomp zijn hier twee vrouwen opgeleid om reparaties te kunnen uitvoeren. Dit jaar is een dergelijk systeem ook op Bolama geïntroduceerd maar met per pomp 1 man en 1 vrouw opgeleid. Een dorp is zo niet meer afhankelijk van iemand van buitenaf om de pomp te repareren.

- De vervangingen van pompen werden uitgevoerd bij pompen in slechte staat, maar vooral ten behoeve van de standaardisatie. Er werd en wordt een geografische standaardisatie doorgevoerd gebaseerd op het meest frequent voorkomende pomptype in een gebied. De voorkomende pomptypen zijn: Wavin, Kardia, India Mark II, Buba, Hydrovergnat, en de nederlandse Volanta die wordt gebruikt als opvoerpomp om water in kleine torentjes bij gezondheidsposten te pompen. Daarnaast zijn er ook putten uitgerust met een emmer en een katrol.
- In elk dorp waar het systeem van de lokale onderhoudsmonteur wordt geïntroduceerd, wordt een 'Beheercomité' gevormd bestaande uit 4 personen. Dit comité is verantwoordelijk voor het beheer van het waterpunt, o.a. het betalen van de gebiedsmonteur. In dorpen waar een dorpsmonteur functioneert, maakt deze deel uit van het Comité en is het Comité zelf verantwoordelijk voor het uitvoeren van de reparaties. De Voorlichtingsafdeling stimuleert en organiseert met het dorp de verkiezing volgens bepaalde regels die door het DGRH / het Project worden aangegeven. Deze regels beogen o.a. de deelname van twee vrouwen te garanderen.

In Bissorã werden een werkplaats en twee huizen gebouwd voor de werkzaamheden in het noorden, dit is door lokale aannemers uitgevoerd.

4.3. Bereikte resultaten

- De geografische standaardisatie van de pompen werd aanvaard en werd in het oosten al compleet uitgevoerd, in het zuiden was het niet nodig en in het noorden is men dit jaar begonnen. Momenteel (1/9/90) staan er de volgende pompen in de verschillende regio's:

Type pomp:	Noorden	Oosten	Zuiden	Land
Putten met emmers	250	180	440	870
Wavin pompen	50	49	50	149
Kardia pompen	1	290	0	291
India Mark II pompen	91	135	0	226
Hydrovergnat pompen	3	87	0	90
Buba pompen	27	5	308	340
Opvoer-pompen	19	2	18	39
Diverse pompen	27	0	27	54
Totaal	468	748	843	2059

- Gezien de agressiviteit van het grondwater voor stijgbuizen en trekstangen van gegalvaniseerd ijzer, werden deze vervangen door kunststof buizen en roestvrij-stalen trekstangen. (Met uitzondering van een deel in het zuiden vanwege de toestand van de putten.)
- Tot begin 1990 werden 46 gebiedsmonteurs en 24 dorpsmonteurs opgeleid, deze 24 werken in 12 dorpen. Dit jaar zijn er voor Bolama dorpsmonteurs opgeleid voor nog ongeveer 30 dorpen. Per 1/1/90 werden de volgende percentages pompen al door lokale onderhoudsmonteurs onderhouden:

zuiden	69%
oosten	36%
noorden	0%
Guiné-Bissau	42%
- In het oosten werd de prijs van een reparatie door een gebiedsmonteur vastgesteld door de lokale afdeling van het DGRH: 7.500 PG voor werkzaamheden aan cilinder en dergelijke en 5.000 PG voor werkzaamheden aan bovengrondse delen van de pomp. In het zuiden is geen duidelijke richtlijn voor de prijs gegeven. Het lijkt erop dat de prijzen hier zelfs wat lager liggen. Dit jaar zijn evaluaties uitgevoerd betreffende het functioneren van gebiedsmonteurs in het zuiden en in het oosten. Daaruit bleek o.a. dat het concept om te betalen voor de diensten van de gebiedsmonteur goed geaccepteerd wordt in de dorpen.
- In vergaderingen met de Minister resident in de zuid-provincie en met de presidente van de regio Cacheu, bleek dat er bij de lokale overheid nog twijfels bestaan over de haalbaarheid van financiële bijdragen van de rurale bevolking.
- In de Waterwet, recent opgesteld maar nog niet goedgekeurd door de Ministerraad, staat vermeld dat de gebruikers bijdragen aan de kosten van aanleg en beheer van hun watervoorziening.
- De betaling van pomponderdelen werd (indirect) geïntroduceerd via de invoering van de dorpsmonteurs in Caiar en vervolgens via andere vervangingen van pompen. De pompen worden slechts vervangen als er 25.000 PG (nu 50.000 PG in het noorden) wordt betaald. Na betaling van dit bedrag heeft het dorp recht op een nieuwe pomp en een voorraad reserve onderdelen. Eventueel worden dorpsmonteurs opgeleid. Slechts weinig dorpen bleken problemen te hebben met deze betalingen.

Momenteel wordt begonnen met het invoeren van systematische betaling van pomponderdelen door de dorpen. Uit door het Project verzamelde en geanalyseerde gegevens (over 3,5 jaar, maar niet van alle pomptypen) blijken de volgende jaarlijkse kosten van onderdelen:

Type pomp	gemiddeld aantal reparaties/jaar	kosten van onderdelen	
		Dfl	PG
India Mark II	1,2	121,--	145.000,--
Hydrovergnnet	0,9	109,--	131.000,--
Buba	0,9	61,--	73.000,--
Put met emmer	0,9	53,--	64.000,--
Kardia	0,7	51,--	61.000,--
Wavin	1,1	24,--	29.000,--

Het blijkt dat de put met emmer niet goedkoop is wat betreft jaarlijkse aankopen van componenten in verhouding tot aankoop van pomponderdelen. Het blijkt eveneens dat de Wavin-pomp, ondanks frequente defecten, door de lage prijs van de kunststof onderdelen aanzienlijk goedkoper is dan de andere pompen. De gegevens van de Wavin pomp hebben echter betrekking op een relatief korte tijd en op vrij nieuwe pompen.

- Het aantal onderhoudsploegen werd terug gebracht van 8 naar 4: in het zuiden en noorden elk 1 en in het oosten nog 2 gezien de hoeveelheid werk daar. Met projectfondsen werden de ploegen goed uitgerust met voertuigen en gereedschap. Het Project neemt ook de lopende kosten voor haar rekening, uitgezonderd de salariskosten die door het DGRH worden betaald. Een en ander resulteert in nu goed functionerende onderhoudsploegen: volgens gegevens van het Project zijn steeds 90% van de pompen in werkende toestand. Dat is inderdaad een goed resultaat in verhouding tot andere landen en ook ten opzichte van de eerdere situatie. Maar men moet niet vergeten dat in de toekomst de functioneringskosten van de dan nog benodigde ploegen door het DGRH gedragen moeten worden.
- Het personeel dat nu in onderhoud en voorlichting werkt (ongeveer 55 medewerkers), wordt betaald uit de investeringsbegroting, uitgezonderd 3 personen die tot de vaste staf van het Ministerie behoren. Er is een loonlijst voor het Project, maar slechts 8 van de 36 medewerkers die op deze lijst staan, werken in onderhoud of voorlichting. De anderen zijn werkzaam in andere projecten of activiteiten. Daarentegen wordt het merendeel van het personeel werkzaam in onderhoud en voorlichting betaald via loonlijsten van andere projecten.

In 1989 is er in totaal 24.442.000 PG uitbetaald via de loonlijst van het Project, dit jaar is dat tot 1 november een bedrag van 15.705.000 PG, hetgeen overeenkomt met ongeveer Dfl 12.500.

- Het in maart 1989 gehouden 'Nationale Seminar over het Onderhouds- en Voorlichtingsbeleid met betrekking tot de Plattelandsdrinkwatervoorziening' heeft geleid tot duidelijke conclusies en aanbevelingen betreffende het beleid op het gebied van onderhoud, en betreffende de belangrijke rol van de Voorlichting in een 'sustainable' onderhoudssysteem. Meer in het algemeen heeft het Seminar aanzienlijk bijgedragen aan de ontwikkeling van het plattelandsdrinkwatervoorzieningsbeleid en aan de ontwikkeling van ideeën hierover bij medewerkers van het DGRH. Het Sectorplan dat momenteel vervaardigd wordt, is bepalend voor het beleid en voor de organisatiestructuur van het DGRH gedurende de komende jaren. De verbindingen naar doelstellingen en activiteiten van het Project zijn duidelijk. Guinése medewerkers en coöperanten van het Project zijn betrokken bij werkgroepen om voorstellen te maken voor hoofdstukken over onder andere rurale drinkwatervoorziening, voorlichting en waterleiding. Vooral in de eerste 2 groepen zijn projectmedewerkers goed vertegenwoordigd. Tot het tijdstip van de evaluatiemissie waren er geen inhoudelijke vergaderingen van de werkgroepen gehouden. De conclusies en aanbevelingen van de werkgroepen zouden voor november klaar moeten zijn.

4.4. Conclusies en aanbevelingen

Het opzetten van een gedecentraliseerd onderhoudssysteem is al aanzienlijk gevorderd met nu al bijna de helft van de waterpunten in de dorpen onder verantwoordelijkheid van lokale onderhoudsmonteurs.

4.4.1. Gebiedsmonteurs

Meer dan 40 gebiedsmonteurs voor handpompen werden reeds opgeleid en zijn in functie. Enkele conclusies betreffende hun werk:

- De bevolking is tevreden over de monteurs.
- De monteurs werden blijkbaar goed opgeleid: er is geen verschil in de frequentie van defecten aan pompen die door lokale monteurs worden onderhouden ten opzichte van pompen die door 'professionele' ploegen worden onderhouden.
- De tijd dat het duurt eer een defecte pomp gerepareerd wordt, is korter ten opzichte van de onderhoudsploegen. Althans volgens informatie van de bevolking en van lokale overheden. Er bestaan geen statistische gegevens over.

- De gereedschapkisten worden bijna niet voor ander werk gebruikt.
- De tarieven zijn laag, de bevolking lijkt bereid te zijn meer te betalen.
- De aankoop van onderdelen voor hun fietsen is duur in verhouding tot de tarieven van de monteurs. Als ze zelf ook zorg zouden moeten dragen voor vervanging van de fiets (in 5 jaar) en van het gereedschap (in 15 jaar), zouden ze niets verdienen. Integendeel, volgens berekeningen van het Project zou een gebiedsmonteur dan jaarlijks een negatief saldo van 170.000 PG (is Dfl 140) hebben.

Aanbevelingen:

- Een verhoging van de tarieven: het lijkt op dit moment wenselijk om de tarieven vrij te laten. De hoogte ervan kan dan tussen het dorp en de gebiedsmonteur worden vastgesteld. Het is een taak van het DGRH om de tarieven te volgen en om eventueel grenzen te stellen. Het ziet er echter naar uit dat er op dit moment een aanzienlijke sociale controle is: de monteur zal geen extreem hoge betalingen vragen en de bevolking begrijpt ook wel dat de monteur de kosten van zijn fiets heeft, en dat hij en zijn familie ook moeten eten.
- Een inventarisatie naar de mogelijkheden om de gereedschapkist beter te laten renderen door reparaties van andere apparaten in de dorpen, zoals rijstdorsmachientjes en oliepersen. Aanvullende opleiding en credietmogelijkheden kunnen de monteurs helpen om met deze activiteiten te beginnen. In de huidige situatie lijkt het beter om de monteur slechts het gereedschap te leveren dat nodig is voor de handpompen.
- De kwestie van de onderdelen voor de fietsen en vooral van de vervanging van de fietsen, is een moeilijk probleem. Voor een gebiedsonderhoudsmonteur lijkt dit geen haalbare zaak, in elk geval niet zonder een aanmerkelijke verhoging van de tarieven. Maar ook de overheid zal deze kosten niet op kunnen brengen. Een oplossing is van essentieel belang wil het systeem in de toekomst kunnen functioneren. Daarbij kan de noodzaak van toekomstige externe bijdragen niet uitgesloten worden.
- Indien de monteur een zekere winst op de pomponderdelen zou mogen maken, wordt het risico reëel dat hij onderdelen vervangt die nog niet vervangen hoeven te worden. Van de andere kant maakt de monteur kosten voor de pomponderdelen die hij immers op zijn fiets gaat halen.
- De morele waardering voor het werk van de gebiedsmonteur moet gestimuleerd worden, bijvoorbeeld door een diploma of een officiële vergunning. Men kan ook denken aan vrijstelling van bepaalde belastingen.

4.4.2. Dorpsmonteurs

Op Ilha de Caiar en op Bolama functioneren dorpsmonteurs, twee per pomp. Alleen indien VLOM-pompen (onderhoud en reparatie op dorpsniveau mogelijk) geplaatst zijn, of putten met emmers, kan een systeem met dorpsmonteurs functioneren. Dit systeem heeft zekere voordelen ten opzichte van de gebiedsmonteurs:

- Er zijn geen fietsen voor nodig, en er zijn dus ook geen problemen met financiering van onderdelen daarvoor noch met vervangingen van fietsen.
- Hoewel daarvoor niet echt duidelijke bewijzen zijn, voorziet men in het zuiden (en gedeelten van het noorden) problemen met de betaling van de gebiedsmonteur. Het systeem van dorpsmonteurs kent geen betalingen in geld.
- De reparatie kan altijd op dezelfde dag gedaan worden.
- Het blijkt mogelijk om vrouwen als dorpsmonteurs op te leiden. Zij verrichten daarmee technisch werk en hebben het volledige beheer over het waterpunt.

Aanbevelingen:

- Het systeem met dorpsmonteurs dient beschouwd te worden als de eindfase van de decentralisatie van het onderhoud. Dit betekent dat in de toekomst alle pompen van het VLOM-type zullen moeten zijn.
- De enige VLOM-pomp die momenteel in gebruik is in Guiné-Bissau, is de Wavin. Maar deze functioneert slechts tot ongeveer 15 - 20 meter diepte. Daarom wordt hier de aanbeveling van het Seminar herhaald om te experimenteren met VLOM-pompen voor boorgaten, zoals de Afridev.

4.4.3. Betaling van monteurs en van pomponderdelen

Er zijn tot nu toe geen echte problemen gebleken met de betaling van de gebiedsmonteurs, noch met de betaling van de sommen van 25 of 50.000 PG voor de vervanging van pompen en de aanschaf van een voorraadjie reserveonderdelen.

De bevolking lijkt ook bereid om te betalen voor de pomponderdelen, maar hierbij gaat het vooral om informatie van dorpen in het oosten. Het bewustzijn van het belang van schoon water is over het algemeen groter in het oosten en er lijkt meer geld in de dorpen te zijn dan in het zuiden en delen van het noorden.

Uit door het Project geanalyseerde gegevens blijkt dat de jaarlijkse kosten van onderdelen voor een Wavin-pomp aanmerkelijk lager zijn dan voor andere merken pompen, en zelfs lager dan voor een put met emmer. Aangezien de pomp ook door dorpsmonteurs

gerepareerd kan worden, leidt dit in verhouding tot andere pompen tot aanmerkelijk lagere financiële lasten voor een dorp.

Het concept dat de gebruiker betaalt voor gebruik van een waterpunt is in het voorstel voor de Waterwet opgenomen (deze was overigens nog niet door de Ministerraad behandeld), dat wil zeggen is politiek en juridisch op nationaal niveau geaccepteerd.

Tot nu toe beveelt de Voorlichting aan de dorpen geen bepaald systeem aan om fondsen te verwerven. De praktijk van de betaling van de sommen van 25 of 50.000 PG lijkt te zijn dat het Beheercomité bijdragen verzamelt van elke familie of volwassene op het moment dat geld nodig is. Het lijkt vaak voor te komen dat geld geleend wordt van een bestaand fonds (zoals voor de kerk in de moslimdorpen) of van iemand die het geld heeft (Balanta dorpen).

Ten tijde van de introductie van betaling voor pomponderdelen, hetgeen aanmerkelijk hogere bedragen inhoudt, zal het misschien nodig zijn de noodzaak van het opzetten van een fonds per dorp te onderzoeken. Gebruik maken van bestaande fondsen heeft zekere voordelen, vooral wat betreft het beheer. Maar de continuïteit van een dergelijk fonds moet wel gegarandeerd zijn. Het opzetten van een nieuw specifiek fonds, brengt wellicht enige basisopleiding in administratie en beheer mee.

Aanbevelingen:

- Teneinde de beschikbaarheid van goed drinkwater te verzekeren, moeten de jaarlijkse kosten van een waterpunt tot een minimum beperkt blijven, met name in dorpen met lage inkomens zoals in het zuiden. Het gebruik van de Wavin pomp, of van een vergelijkbare pomp, lijkt in deze een goede keuze.
- Het evalueren van voor- en nadelen voor een dorpsgemeenschap van een put met emmer en katrol: jaarlijkse lasten, waterkwaliteit, maar ook bedrijfszekerheid moeten in de beschouwingen betrokken worden.
- Het meer betrekken van lokale overheden bij het uitdragen van het onderhoudsbeleid naar de bevolking toe, zeker gezien de reserves die geconstateerd werden in vergaderingen met provinciale en regionale bestuurders over financiële bijdragen van de bevolking. Zij hebben daarin een belangrijke rol.
- Samen met de dorpen en gebaseerd op gewoonten en tradities van elke bevolkingsgroep, dient de noodzaak van het opzetten van speciale 'water-fondsen' in de dorpen gezien te worden. (zie ook bijlage 4)

4.4.4. Import en distributie van pomponderdelen

Momenteel wordt de import van pomponderdelen in Guiné-Bissau door het Project verzorgd. Distributie tot aan de regionale afdelingen van het DGRH gebeurt met projectvervoer. De onderhoudsploegen nemen de onderdelen mee naar de dorpen of brengen ze naar de lokale onderhoudsmonteurs. Deze halen ze ook soms af bij de regionale afdelingen van het DGRH.

Het lijkt erop dat een dergelijk systeem voor de toekomst te afhankelijk zal zijn van DGRH voertuigen.

De import en distributie van pomponderdelen verdient dan ook meer aandacht. De onderdelen moeten minstens tot op niveau van de sectoren beschikbaar zijn: vanuit de dorpen worden de sectorplaatsen min of meer regelmatig bezocht voor commerciële en bestuurlijke zaken.

Voor de huidige 1200 handpompen moet jaarlijks voor ongeveer 125 miljoen PG (Dfl 100.000) aan onderdelen geïmporteerd worden. Dit is een aanzienlijk bedrag, zeker omdat het in deviezen moet worden opgebracht. Door lokale fabricage van onderdelen kan de behoefte aan deviezen worden terug gebracht.

Aanbevelingen:

- Pomponderdelen dienen minstens tot op sector niveau beschikbaar te zijn. Wie de onderdelen op sector niveau gaat verkopen dient van geval tot geval bekeken te worden: particulieren, winkels van het Ministerie van Landbouw of van Regionale Ontwikkelingsprogramma's, etc. Waar daartoe mogelijkheden bestaan, kan men de verkoop verder decentraliseren zoals in de 'dorpswinkels' die door het Regionale Ontwikkelingsprogramma voor Quinará (PADIQ) zijn opgezet. Eventueel zouden ook gebiedsmonteurs meer ingezet kunnen worden bij de distributie van onderdelen. In bijlage 5 worden voor- en nadelen van enkele opties gegeven. De kosten van de onderdelen dienen voor de dorpen zo laag mogelijk te blijven.
- De mogelijkheden om particuliere handelaren in te schakelen bij import en distributie van onderdelen moeten verder onderzocht worden. Deze handel is echter voor hen wellicht niet erg lucratief: veel verschillende onderdelen, zelfs van verschillende pomptypen moeten in voorraad gehouden worden, en de roulatiesnelheid zal niet groot zijn. Inschakelen van de particuliere sector betekent ook dat door de overheid de normen en regels goed gedefinieerd moeten worden, alsmede controlemechanismen. Hiermee zou al een begin gemaakt kunnen worden.

- Teneinde de toekomstige behoefte aan deviezen voor pompondelen te verminderen, dienen de mogelijkheden voor lokale productie van onderdelen bekeken te worden. De technische capaciteit daartoe zal geen groot probleem zijn. Bijvoorbeeld Blofib in Buba heeft het equipment en gekwalificeerd personeel om onderdelen voor verschillende pomptypen te maken, ook voor de Wavin. Maar in Bissau zijn er ook bedrijven die deze capaciteit hebben. Het belangrijkste probleem lijkt de garantie voor aanvoer van grondstoffen.
- Eventueel zou men eraan kunnen denken om later complete pompen te produceren, met name de Wavin of een vergelijkbare pomp. Het lijkt er overigens op dat de firma Wavin niet meer zo geïnteresseerd is in fabricage in Nederland van de pomp. De technologie is voor Dfl 25.000 te koop. Gezien de belangrijke rol die de Wavin-pomp momenteel speelt in de rurale drinkwatervoorziening in Guiné-Bissau, dienen deze ontwikkelingen goed gevolgd te worden en dient er op tijd naar alternatieven gezocht te worden.
- Het aantal typen handpomp dat in gebruik is, dient verder terug gebracht te worden. Het DGRH, de divisie voor equipment en onderhoud, zou alle bestellingen van handpompen voor drinkwatervoorziening moeten goedkeuren. Het verdient aanbeveling om de mogelijkheden voor ontheffing van invoerbelasting te onderzoeken voor importen van typen pompen en onderdelen daarvan die onder de standaardisatie vallen.

4.4.5. Putten of boorgaten met technische problemen

Technische onvolkomenheden aan putten of boorgaten kunnen de onderhoudskosten aanmerkelijk verhogen, zoals ook uit het rapport van de pilot fase van het Project blijkt. In Guiné-Bissau zijn er problemen met de waterpunten van de beide grootste projecten:

- Veel van de boorgaten die door het UNDP-project in het oosten gemaakt zijn, hebben problemen door het binnendringen van fijn zand.
- Veel van de putten die in het zuiden gemaakt zijn door het Nederlandse "Buba-project" hebben beschadigde filterringen.

Ook in verschillende van de putten van het 'Puttengraversschool-Project' in São Domingos in het noorden dringt zand binnen, wellicht door de bodem.

Aanbeveling:

Normen en criteria opstellen voor de constructie van de diverse soorten waterpunten, alsmede een functioneel systeem om de constructiewerkzaamheden te controleren.

4.4.6. De onderhoudsstructuur binnen het DGRH

In dit en andere door Nederland gefinancierde projecten zijn ideeën ontwikkeld die belangrijk hebben bijgedragen tot de ontwikkeling van het beleid in de rurale drinkwatervoorziening in het algemeen en van onderhoud en voorlichting in het bijzonder.

Het opstellen van het Sectorplan is een belangrijke stap in de ontwikkeling van de drinkwatersector in Guiné-Bissau. Nationale projectmedewerkers en coöperanten maken deel uit van verschillende werkgroepen die delen van het Sectorplan moeten voorbereiden. Helaas is men tot nu toe niet ver gevorderd met de werkgroepen.

De evaluatiemissie is van mening dat het Project, en met name de directie, dit proces meer had kunnen bevorderen. Het Sectorplan is algemeen belangrijk voor het sectorbeleid, maar ook specifiek voor bepaalde functies van het Project.

Er bestaat een voorlopige schets van de toekomstige onderhoudsstructuur die het functioneren van de lokale onderhoudsmonteurs mogelijk moet maken, en die tevens voor hun controle moet zorg dragen. Belangrijke elementen zijn:

* provinciaal niveau:

- een controleur voor de lokale onderhoudsmonteurs, voorzien van een motorfiets
- voorlichtsters voor het bevorderen via andere instanties van de hygiënevoorlichting
- een ploeg voor grotere reparaties, vervangingen van pompen, en dergelijke
- gezamenlijk dienen zij zorg te dragen voor opleiding en bijscholing van de lokale onderhoudsmonteurs

* nationaal niveau:

- een coördinatie-eenheid voor het onderhoud, ten behoeve van normering en controle van:
 - * de uitvoering van het onderhoudsbeleid, inclusief standaardisatie,
 - * de kwaliteit van werkzaamheden en diensten,
 - * de invoer en distributie van onderdelen,
 en voor contacten met andere instanties
- een voorlichtingsafdeling met o.a. taken op het gebied van onderhoud.

Er zijn nog verschillende punten die nader overwogen en uitgewerkt moeten worden:

- Het distributiesysteem voor onderdelen. Hoewel dit op de lange termijn buiten het DGRH zal moeten gaan functioneren, zal het DGRH normering en controle dienen te verzorgen.
- De wijze van 'monitoring' van de waterpunten. Het DGRH, namens de overheid, houdt een zekere verantwoordelijkheid voor het functioneren van de waterpunten, ook al ligt de eerste verantwoordelijkheid bij de dorpen.
- De vervanging van versleten pompen.
- De reparatie van de betonnen afwerkingen rond de putten.

- De functie-taakbeschrijvingen van de medewerkers. Management-capaciteiten zullen erg belangrijk zijn, naast technische kwaliteiten. Vooral voor de voorlichters en voor de coördinator op nationaal niveau, zullen goede contactuele eigenschappen belangrijk zijn.
- Het aantal benodigde voertuigen en hun functioneringskosten.

Het verminderen van het aantal ploegen van 8 naar 4 was een belangrijke stap in het terugdringen van de lasten voor de overheid. Maar tot nu toe zijn de medewerkers van de opgeheven ploegen op de loonlijst van het DGRH blijven staan en hebben ook geen ander werk ontvangen. Daardoor is het effect verwaarloosbaar.

Met het huidige aantal van 1200 pompen zouden de jaarlijkse lasten voor de overheid ongeveer 230 miljoen PG bedragen voor een gecentraliseerd onderhoudssysteem en zonder financiële bijdragen van de bevolking. Dit wordt tot 45 miljoen PG teruggebracht voor een gedecentraliseerd systeem, met bovendien betaling door de dorpen van de lokale onderhoudsmonteurs en van de pomponderdelen.

Tot nu toe is er in het Project weinig aandacht aan opleiding en bijscholing van medewerkers besteed. Het is ook niet gemakkelijk om passende cursussen en opleidingen te vinden: de geringe basisopleiding van het merendeel van de medewerkers, het taalprobleem en de verspreiding van de medewerkers door het land zijn factoren die opleidingen bemoeilijken.

Aanbevelingen:

- Meer aandacht en meer betrokkenheid van de directie van het Project bij het opstellen van het Sectorplan, zoals bij het redigeren van voorstellen en bij het stimuleren en organiseren van vergaderingen.
- Het opstellen van een meer definitieve schets van de toekomstige onderhoudsstructuur, inclusief voorlichting. Eventueel kunnen enkele alternatieven uitgewerkt worden. De schets moet functies, verantwoordelijkheden en competenties vermelden van elke component en de functie-taakbeschrijvingen die hieruit voortvloeien voor de verantwoordelijken. Een dergelijke schets is van belang voor:
 - * De discussies over het Sectorplan, o.a. betreffende het toekomstige organisatieschema van het DGRH.
 - * Het opstellen van het uitvoeringsdocument van de volgende fase van het Project.
 - * Het personeelsbeleid betreffende onderhoud en voorlichting: opleidingen, eventuele overplaatsingen, enz.
 - * Het bepalen van de toekomstige lasten voor het DGRH, inclusief functionerings- en vervangingskosten van voertuigen, fietsen, en ander equipment en gereedschappen.

- Het op een realistische wijze toetsen van de mogelijkheden voor het DGRH om de toekomstige lasten op te brengen, met name wat het deviezen-deel betreft. Eventuele noodzaak van externe financiering dient vroegtijdig onderkend te worden zodat naar mogelijkheden daartoe gezocht kan worden. (b.v. betalingsbalanssteun)
- Er zullen mogelijkheden gezocht moeten worden om de medewerkers van onderhoud en voorlichting die minimaal nodig zijn om het systeem in de toekomst draaiende te houden, een vaste aanstelling te geven. Slechts dan kan de continuïteit voldoende gewaarborgd worden. Momenteel hebben slechts drie mensen een vaste aanstelling, van één is de aanstelling in behandeling en 2-3 meer zijn voorzien. De huidige situatie in Guiné-Bissau maakt het aanstellen van vaste medewerkers bij de overheid niet gemakkelijk, maar aangeraden wordt om in het Uitvoeringsdocument van de tweede fase concrete afspraken hierover op te nemen.
- DGRH dient op korte termijn de loonlijsten te herzien en in overeenstemming te brengen met de realiteit van de functie die een ieder vervult, teneinde de duidelijkheid te verbeteren en het management van de projecten in het algemeen en dit in het bijzonder te vergemakkelijken.
- Het opstellen van normen en controle mechanismen voor wat betreft de uitvoering van het onderhoudsbeleid.
- Het opstellen van een opleidingsplan voor elke medewerker, gebaseerd op (toekomstige) taken en huidige capaciteiten. Deze plannen zouden deel kunnen uitmaken van het Uitvoeringsdocument voor de volgende fase.
De noodzaak van opleidingen op management gebied lijkt duidelijk, wellicht zal het mogelijk zijn om met CENFA een cursus te organiseren. Om uitwisselingen met landen in de buurt mogelijk te maken, moeten de medewerkers van het Project engels of frans beheersen. Taalcursussen die al begonnen zijn, kunnen geïntensiveerd worden.
Mogelijkheden in Portugal, Kaap-Verdië, Brazilië of Mozambique kunnen nader onderzocht worden. Het CRDS in Maputo, een opleidingsinstituut van de WHO, geeft ook cursussen over voorlichting.
- Gezien de doelstelling van het Project: het opzetten van een functionerende onderhoudsstructuur die deel uitmaakt van het DGRH, raadt de missie aan om een duidelijk specifieke projectstructuur te vermijden. Onderhoud en voorlichting zijn functies van het DGRH, niet van het Project. Het Project verleent slechts assistentie aan het DGRH bij het opzetten van een adequaat systeem. De missie acht het aan te bevelen om in het algemeen het 'denken in projecten' binnen het DGRH te

verminderen en zeker in dit geval waar het gaat om een continue activiteit van het DGRH. Men zou al duidelijker kunnen zijn in het definiëren van de functies:

* activiteiten die in de toekomst doorgaan zouden al duidelijker de verantwoordelijkheid van het DGRH kunnen zijn.

* Activiteiten met een tijdelijk karakter zouden duidelijk de verantwoordelijkheid van het Project zijn.

Aanbevolen wordt om hierover zo concreet mogelijke afspraken in het Uitvoeringsdocument van de volgende fase op te nemen. De taakverdeling binnen de directie van het Project zou hiervan een afspiegeling kunnen zijn, hoewel elk directielid verantwoordelijkheid draagt voor het totale functioneren van het Project.

5. VOORLICHTING / BEVOLKINGSPARTICIPATIE

Het in Guiné-Bissau gebezigde woord 'animação' impliceert zowel voorlichtingsactiviteiten als wel die ten behoeve van de bevordering van de bevolkingsparticipatie. In het hiernavolgende worden in het algemeen beide componenten bedoeld als het woord 'voorlichting' wordt gebruikt.

5.1. Doelstellingen

De in het Uitvoeringsdocument van het Project geformuleerde doelen, strategieën en activiteiten wat betreft de Voorlichtingscomponent, kunnen als volgt worden samengevat:

- Aanvangen met het zoeken van samenwerking met Gezondheidszorgstructuren wat betreft de voorlichting over de relatie water-hygiëne-gezondheid.
- Geen eigen Voorlichtingsafdeling creëren binnen het DGRH.
- Voorlichtsters recruterend om het nieuwe onderhoudsmodel te introduceren in de dorpen.

Tijdens de pilotfase van het Project vond er een aanpassing van de doelen en strategie van de Voorlichtingscomponent plaats:

- Om te beginnen werden er Voorlichtingsafdelingen op nationaal en provinciaal niveau opgezet, voorlopig binnen het project, maar met duidelijke perspectieven voor continuïteit binnen het DGRH.
- Er werden voorlichtsters gerecruteerd en opgeleid met als hoofdtaak het introduceren van het nieuwe onderhoudsmodel bij de dorpsbevolking.
- Weinig aandacht werd besteed aan voorlichting over hygiëne-water-gezondheid en het aanvankelijke contact met de Gezondheidszorgstructuren werd nooit geformaliseerd.

Deze aanpassingen van oorspronkelijke strategie en doelstellingen kunnen op de volgende wijze worden verklaard:

- Het beperkte aantal voorlichtsters op zowel nationaal als provinciaal niveau noopte tot een prioriteitsstelling wat betreft de activiteiten van de Voorlichtingsafdeling.
- De prioriteit werd gelegd bij het ondersteunen van het hoofddoel van het Project, namelijk het 'introduceren van het nieuwe onderhoudsmodel'.

De aanpassing van doelstellingen en strategie kan beschouwd worden als zeer realistisch in de gegeven situatie, zeker gezien de weinig consistente formulering van doelstellingen, strategieën en functies van de Voorlichtingsafdeling in het Uitvoeringsdocument.

5.2. Samenvatting van uitgevoerde activiteiten

(Voor meer details, zie het Verslag van de pilotfase en het Jaarplan 1990.)

- Het opzetten van nationale en provinciale voorlichtingsafdelingen:

In de Noord- en Oost-Provincies werden Provinciale Voorlichtingsafdelingen opgezet. De Zuid-Provincie had reeds een Voorlichtingsafdeling als onderdeel van het Buba-Project. Echter, van de 7 aldaar werkende voorlichtsters werden er 6 ontslagen wegens onvoldoende kwaliteiten of werkinzet.

In totaal zijn 12 voorlichtsters opgeleid en/of bijgeschoold in cursussen van het Project (inclusief 2 voorlichtsters van het Rurale Voorlichtings- en Sanitatie Project van UNICEF in de Oost-Provincie). Van deze 12 opgeleide voorlichtsters, werken er op dit moment 9 op provinciaal niveau en 1 op nationaal niveau; 1 voorlichtster is nooit begonnen met het werk en een ander is ontslagen.

- Introductie van het nieuwe onderhoudsmodel, hetgeen omvat:

- * de keuze en opleiding van dorps- en gebiedsonderhoudsmonteurs;
- * het oprichten van een Beheercomité;
- * de betaling van de gebiedsonderhoudsmonteurs en nu ook van de pomponderdelen.

De introductie van dit nieuwe onderhoudsmodel gebeurde in een aantal dorpen op het moment dat er pompen gerepareerd of vervangen werden of bij constructie van een nieuw waterpunt.

- Opleiding van de lokale onderhoudsmonteurs met betrekking tot hygiëne en water.

- Begeleiding van het bevolkingsparticipatie-proces met betrekking tot de keuze van de plaats van een nieuw waterpunt, in een door Saoedie-Arabië gefinancierd project in de regio Bafatá.

- Begeleiding van het bevolkingsparticipatie-proces met betrekking tot de aanleg van een waterleidingnet in stedelijke centra (Bula, Mansoa):

- * informeren van de bevolking over de voorgenomen activiteiten;
- * consulteren van de bevolking over de locaties van de openbare tappunten;
- * mobiliseren van de bevolking voor het graven van de sleuven voor de pijpen;
- * onderzoek naar de bereidheid en financiële mogelijkheden van de bevolking om bij te dragen aan de functioneringskosten van het waterleidingsysteem.

- Evaluatie van het functioneren van het onderhoudssysteem met gebiedsonderhoudsmonteurs, door middel van interviews met de bevolking, de monteurs en de plaatselijke structuren.

- Tijdens bovengenoemde activiteiten werd voortdurend getracht het bewustzijn omtrent correct gebruik van de waterpunten te verhogen.

- Voorlichting over hygiëne werd gegeven in samenwerking met het UNICEF-project in de Oost-Provincie, gebruik makend van de participatieve methode. Binnen hetzelfde project hebben de voorlichtsters deelgenomen aan de opleiding van voorlichtsters ('promotoras') die in hun eigen dorpen op vrijwillige basis werken.

- Ontwikkelen van educatief materiaal en praktische handleidingen, om het werk in de dorpen te vergemakkelijken en de kwaliteit ervan te verbeteren:

- * 1 serie van 5 platen over het nieuwe onderhoudssysteem;
- * handleidingen met richtlijnen over de onderwerpen die besproken moeten worden tijdens de verschillende dorpsvergaderingen;
- * 1 flipover met afbeeldingen over hygiëne, water en sanitaire voorzieningen (een co-productie met het reeds genoemde UNICEF-project);
- * 1 platenserie over het gebruik en onderhoud van openbare tappunten wordt op dit moment nog gedrukt.

5.3. Samenwerking / Coördinatie met andere programma's en projecten

- In de Oost-Provincie: met het Voorlichtings- en Sanitatieproject (UNICEF/DGRH). Dit project heeft als doel het bevorderen van latrinebouw en hygiënevoorlichting aan de bevolking.

Vormen van samenwerking:

- * beide projecten hebben elk 2 voorlichtsters in dienst die samen een team vormen en de activiteiten van de beide projecten gezamenlijk uitvoeren;

- * de 2 voorlichtsters van het UNICEF-project hebben deelgenomen aan de door het Project georganiseerde cursus;
- * de co-productie van de flipover, genoemd in 5.3.;
- * uitwisseling van ervaringen en ideeën met betrekking tot de ontwikkeling van methodes en meer in het algemeen van het voorlichtingsbeleid.

- In de Noord-Provincie: met het geïntegreerde plattelandsontwikkelingsproject (PDRI, gefinancierd door ASDI). Alhoewel de samenwerking niet duidelijk omschreven is, wordt er regelmatig samengewerkt:

- * de voorlichtsters van het PDRI (die de dorpsbevolking al kennen) introduceren de voorlichtsters van het DGRH in de dorpen, hetgeen hun entree vergemakkelijkt.
- * 6 voorlichtsters van het DGRH hebben 1 maand deelgenomen aan een cursus van het PDRI.

- Tijdens de cursus voor de voorlichtsters, georganiseerd door het Project, werd gedoceerd door personeelsleden van het CPS, INDE, INEP, het Wijkverbeteringsprogramma en de Puttengravers-school. (In het project van de Puttengravers-school in Sao Domingos hebben de puttengravers de verantwoording voor de voorlichting, welke ze geven in de periode dat ze de putten graven.)

5.4. Bereikte resultaten

De Voorlichtingsafdeling is erin geslaagd een methode te ontwikkelen om het nieuwe onderhoudsconcept te introduceren bij de bevolking. Deze methode werd toegepast in alle 3 de provincies.

In de meerderheid van de gevallen wordt de omgeving van het waterpunt nog niet goed schoongehouden. De omheining rondom het waterpunt wordt niet altijd geplaatst en verkeert vaak in slechte conditie. Wat deze 2 punten betreft bestaan er grote verschillen tussen de verschillende bevolkingsgroepen. De Evaluatiemissie was in de gelegenheid dit ook zelf te constateren.

De betaling van 25.000 of 50.000 PG (1Dfl.- 1200PG) door de bevolking vóór de overdracht van een waterpunt, heeft niet veel problemen opgeleverd. Enkel in uitzonderingsgevallen lukte het de bevolking niet dit geld in te zamelen.

De evaluaties van het functioneren van de gebiedsonderhoudsmonteurs in de Zuid- en Oost-Provincie tonen aan dat de bevolking in het algemeen tevreden is met het nieuwe onderhoudssysteem: de gebiedsonderhoudsmonteur woont dicht bij het dorp dan de onderhoudsploeg en is er meestal sneller.

5.5. Conclusies en Aanbevelingen

5.5.1. Samenwerking / Coördinatie op dorpsniveau

De enige gestructureerde samenwerking die er bestaat, is met het UNICEF-project in de West-Provincie (ook van het DGRH) en minder frequent wordt er samengewerkt met het PDRI in het noorden.

Op dorpsniveau werken basisgezondheidszorgwerkers en verschillende soorten voorlicht(st)ers ('animadoras, extensionistas, monitoras') van verschillende programma's en projecten. Elk programma of project wil de kenmerken van de dorpen leren kennen, wil vergaderen met de bevolking, een fonds en een Beheercomité oprichten, enz. De details van de toegepaste werkmethoden zijn verschillend.

Elk programma en project heeft haar eigen cursussen voor de opleiding van voorlichters. Elk met verschillende criteria wat betreft gewenste vooropleiding, duur en inhoud van de cursus. Echter, het doel van al deze activiteiten aan de basis is het bevorderen van de bevolkingsparticipatie in de ontwikkeling van welvaart en welzijn in de dorpen. De manier waarop en de mate waarin deze activiteiten gecoördineerd worden op dorpsniveau hangen enkel en alleen af van de bereidheid daartoe van de projecten of programma's in een bepaald gebied.

Het Staatssecretariaat van Planning (SEP) heeft samen met UNICEF en de vrouwenorganisatie UDEMU gepoogd de coördinatie van activiteiten op dorpsniveau te stimuleren. Er is voor dit doel een 'Intersectorieel Comité ter Bescherming van het Kind' (CIPI) opgericht. Tot op dit moment heeft het CIPI echter nog niet tot concrete resultaten mogen leiden. Het essentiële knelpunt is: Wie gaat de activiteiten op dorpsniveau coördineren?

Volgens de Directeur van de Regionale Planning zou dit een taak van de Regionale Planningsdiensten moeten zijn, maar wegens gebrek aan gekwalificeerd personeel en logistieke middelen mag men op korte termijn niet teveel van deze diensten verwachten. Voor de scholing van het personeel van deze regionale diensten zullen het volgende jaar cursussen starten (met financiering van de Duitse NGO 'Diensten über See' en de Afrikaanse Ontwikkelingsbank). Voorlopig acht de hierboven genoemde directeur het raadzaam dat nieuw te starten projecten en programma's in een bepaald gebied contact zoeken met de reeds lopende en de termen van samenwerking gezamenlijk vaststellen.

Aanbeveling:

Het is belangrijk dat het DGRH / het Project enerzijds initiatieven nemen - op de eerste plaats op regionaal niveau - om de activiteiten op dorpsniveau te coördineren, en anderzijds soortgelijke initiatieven op nationaal niveau ondersteunen, teneinde:

- * de dorpsbevolking niet over te belasten met een teveel aan activiteiten en verschillende voorwaarden;
- * de beperkte financiële, personele en logistieke middelen op efficiënte wijze in te zetten;
- * de mogelijkheden te bestuderen om gezamenlijk cursussen voor de voorlichters te organiseren;
- * de werkmethoden, gebruikt in de dorpen, op elkaar af te stemmen.

5.5.2. Educatieve middelen en methode

Er is weinig variatie in het aanbod van voorlichtingsactiviteiten: vergaderingen met Dorpscomités en met de bevolking, al dan niet met ondersteuning van platenseries. Met behulp van deze middelen is men erin geslaagd het onderhoudssysteem in het oosten te introduceren. Maar in het zuiden, waar het hygiënebewustzijn minder ontwikkeld is en er minder financiële middelen zijn, is dit - en zeker de voorbereiding met betrekking tot de constructie en het opknappen van de waterpunten - moeilijker.

De door de Voorlichtingsafdeling toegepaste methodologie is niet participatorisch van aard, in die zin dat de bevolking werkelijk een beslissende rol heeft bij de introductie van het onderhoudssysteem op dorpsniveau. Dit is te wijten aan het feit dat op het moment dat dit nieuwe systeem ingevoerd wordt, er niet begonnen wordt bij een nulpunt: er bestaan immers reeds waterpunten! Op nationaal niveau werd tot een wijziging in het te voeren beleid besloten en de consequenties van dit beleid moeten uitgevoerd worden op dorpsniveau. Er blijft dan niet meer zoveel te beslissen over voor de plaatselijke bevolking.

Er is sprake van een geringe flexibiliteit wat betreft het beheerssysteem dat toegepast dient te worden op dorpsniveau: de voorlichtsters komen met eenduidige richtlijnen voor de samenstelling van het Beheercomité en een vastgesteld bedrag voor de betaling van het werk door de onderhoudsmonteurs (in de Oost-Province).

Tot op dit moment is er nog niet veel aandacht besteed aan de bevordering van hygiënisch gedrag rondom watergebruik, noch werd samengewerkt met de gezondheidszorg-, onderwijs- of andere structuren.

Aanbevelingen:

- Introduceren van andere voorlichtingsmiddelen, zoals theater, liedjes, en poppenkastspel om:
 - * meer aandacht van de bevolking te trekken;
 - * meer verschillende mogelijkheden te creëren om de voorlichtingsboodschap over te brengen aan de bevolking;
 - * een levendige discussie en actieve participatie te stimuleren.

Met hetzelfde doel kan men denken aan het gebruiken van de massamedia (radio, tv, tijdschrift) om de boodschap nogmaals te versterken.

- De Evaluatiemissie acht het zinnig om per situatie te bekijken of het mogelijk is de beslissende rol van de bevolking te vergroten en zo mogelijk de richtlijnen versoepeld uit te voeren (zonder echter de garantie van participatie van de vrouwen in gevaar te brengen). Vanaf het moment dat de Voorlichtingsafdeling intensief betrokken zal zijn bij de constructie van nieuwe waterpunten is het gemakkelijker om een beslissende rol bij de bevolking te leggen voor wat betreft de keuze van soort voorziening tot aan het beheer ervan.

- Ondanks het feit dat de Voorlichtingsafdeling zich intensief bezig houdt met activiteiten met betrekking tot de introductie van het nieuwe onderhoudssysteem (inclusief de betaling van de pomponderdelen), is het echter ook noodzakelijk om vanaf dit moment te gaan samenwerken met andere ministeries (gezondheidszorg, onderwijs, sociale communicatie) op het gebied van hygiënevoorlichting. De evaluatiemissie beveelt aan te beginnen met concrete activiteiten, zoals het maken van een schoolboekje en radioprogramma's over de relatie waterhygiëne-gezondheid, omdat deze concrete activiteiten:

- * niet echt veel tijd kosten; en
- * op korte termijn een duidelijk en zichtbaar resultaat van samenwerking laten zien, hetgeen het besef van het belang van zulk een samenwerking vergroot.

Ondertussen kan men voortgaan met het voorbereiden en formaliseren van de coördinatie van activiteiten op dorpsniveau, hetgeen veel langer zal duren.

5.5.3. De oprichting van de Voorlichtingsafdeling van het DGRH

Binnen het DGRH groeide steeds sterker het besef van het belang van de rol van voorlichting en bevolkingsparticipatie in de programma's ter bevordering van de plattelandsdrinkwatervoorziening. Dit leidde ertoe dat in 1989, op het 'Nationale Seminar over het Onderhouds- en Voorlichtingsbeleid met betrekking tot Plattelandsdrinkwatervoorziening' een aanbeveling werd opgesteld omtrent de oprichting van een Voorlichtings-

afdeling binnen het DGRH. Een voorstel met doelen, strategieën, enz. zou opgesteld moeten worden door de 'Werkgroep Bevolkingsparticipatie', als onderdeel van de voorbereiding van het Sectorplan.

De coöperante op de Voorlichtingsafdeling van het Project maakte in januari van dit jaar een voorstel (vorbereid in 1989 op het IRC in Den Haag), dat zou moeten dienen als basis voor de discussies van deze werkgroep. Tot op het moment van aankomst van de Evaluatiemissie had die discussie echter nog niet plaats gevonden. De Evaluatiemissie heeft het voorstel herschreven en dit herziene voorstel is reeds bediscussieerd met de Directie van het Project en de Voorlichtingsafdeling (dat wil zeggen alle leden van de werkgroep, behalve de coöperante van het reeds genoemde UNICEF-project die op dat moment ziek was).

Aanbevelingen:

- Het Project kan en moet zich dynamischer opstellen wat betreft de oprichting van de Voorlichtingsafdeling binnen het DGRH.
- Als eenmaal de doelstellingen, strategieën, functies, enz. van de Voorlichtingsafdeling geformuleerd zijn, kan het Project een belangrijke bijdrage leveren in het identificeren van de personeelsbehoefte (locaal en buitenlands) en profielschetsen opstellen.
- In het projectvoorstel van PROWESS (zie 5.5.5./ Aanbevelingen) worden 2 coöperanten voorgesteld. De aanstelling hiervan zal afhangen van de financiering van dit project. Mocht het DGRH geen financiering vinden voor dit PROWESS-project, dan stelt de Evaluatiemissie voor een coöperante voor de Voorlichtingsafdeling aan te trekken via UNICEF, omdat de ervaring die deze organisatie op dit gebied heeft en de institutionele kracht die van UNICEF uitgaat, belangrijke stimulerende factoren kunnen zijn voor de ontwikkeling van de Voorlichtingsafdeling.

5.5.4. Toekomstige activiteiten

Tot op heden heeft de Voorlichtingsafdeling zich voornamelijk beperkt tot de introductie van het nieuwe onderhoudssysteem. Deze activiteit zal voortgezet worden in de toekomst. Hiernaast zal de Voorlichtingsafdeling van het DGRH (en dus niet enkel het Project) methodologieën moeten ontwikkelen en toepassen ten behoeve van:

- * de introductie van betaling van de pomponderdelen;
- * de bevolkingsparticipatie bij constructieprogramma's van waterpunten en waterleidingnetten, vanaf de planning tot aan het beheer ervan;

- * de bevordering van correct gebruik en onderhoud van de waterpunten;
- * de bevordering van hygiënisch gedrag in relatie tot watergebruik, dit in nauwe samenwerking met andere instanties, zoals de ministeries van Gezondheidszorg en Onderwijs.

De introductie van (eventueel gedeeltelijke) betaling van de pomponderdelen door de bevolking, zal meer moeilijkheden opleveren dan de betaling van de onderhoudsmonteurs, omdat het om hogere bedragen gaat. In de evaluaties van de gebiedsonderhoudsmonteurs in het oosten en zuiden heeft de bevolking verklaard dat men bereid is om voor de onderdelen te betalen, als dat noodzakelijk is. Hoe die betaling echter geregeld zou moeten worden op dorpsniveau, was vooral in het zuiden nog lang niet duidelijk.

De bevolkingsparticipatie bij het aanleggen van nieuwe waterpunten vanaf de planning tot aan het beheer ervan, betekent dat de bevolking een meer beslissende rol zal hebben wat betreft het soort waterpunt en beheerssysteem. Dit zal dus ook zeker om een andere aanpak van de Voorlichtingsafdeling vragen.

De nieuw aangelegde waterpunten worden niet altijd gebruikt, en als ze gebruikt worden, worden ze vaak niet correct gebruikt: vrouwen doen de was aan de rand van het waterpunt; de omgeving is vervuild; de omheining is zodanig dat koeien en varkens zich tot aan het waterpunt kunnen begeven. Met name in de Zuid-Provincie is dit een groot probleem.

De tot nu toe gebruikte methoden zijn niet voldoende effectief gebleken om het gedrag van de bevolking inzake het gebruik van de waterpunten positief te beïnvloeden, ondanks herhaalde pogingen reeds vanaf het begin van het Buba-project.

Aanbevelingen:

- Voor het ontwikkelen van methodologieën met betrekking tot bovengenoemde activiteiten, zal de Voorlichtingsafdeling zich grondig moeten informeren over de interne structuren van de verschillende Guinese bevolkingsgroepen, de traditionele manieren van fondsverwerving en onderlinge kredietverlening, enzovoort. (Zie bijlage 4 voor voorbeelden hierover.)
- * Voor dit doel kan men gebruik maken van de resultaten van reeds uitgevoerde studies over deze onderwerpen en eventueel nieuwe studies uitvoeren (of: uit laten voeren) in gebieden waar men meer problemen verwacht of waarover niet voldoende gegevens bestaan.

- * In December van dit jaar zal in verschillende delen van het land - op verzoek van het DGRH - een studie uitgevoerd worden door het INEP over de traditionele gewoontes en rechten inzake water. Het is belangrijk dat de Voorlichtingsafdeling kennis neemt van het onderzoeksvoorstel en verifieert of met behulp van de te verwachten resultaten inderdaad de ontwikkeling van bovengenoemde methodologieën mogelijk zal zijn. Zo niet, dan zullen wijzigingen of aanvullende voorstellen gemaakt moeten worden.
 - * In samenwerking tussen het DGRH, het Project en PROWESS is een voorstel geschreven voor een project van deze organisatie van de Verenigde Naties. Dit project beoogt de rol te stimuleren van de bevolking in het algemeen en die van de vrouwen in het bijzonder, bij het onderhoud en beheer van waterpunten. De Nederlandse regering is verzocht dit project te financieren. Op het moment van de Evaluatiemissie was het antwoord nog niet bekend. In dit project is (participerend) onderzoek voorzien naar bepaalde sociale en culturele aspecten in de pilotdorpen. Op grond van de ervaringen en de resultaten van dit pilotproject, wil men vervolgens richtlijnen ten aanzien van bevolkingsparticipatie uitstipelen om die toe te passen in de verschillende gebieden. Mocht dit project niet gefinancierd worden, dan stelt de Evaluatiemissie voor dat het DGRH en het Project op korte termijn een deskundige aantrekken (een socioloog of antropoloog die goed op de hoogte is van de sociaal-culturele situatie van het land), die de reeds bestaande gegevens kan interpreteren en een begin maakt met de ontwikkeling van de toe te passen methoden.
- Nadat de werkmethoden ontwikkeld zijn, is het noodzakelijk een werkplan te maken waarin nauwgezet alle stappen, die gezet moeten worden - in een dorp of stedelijk centrum - op het gebied van onderzoek, voorlichting en constructie, en die noodzakelijk zijn om bovengenoemde activiteiten te realiseren, worden beschreven en gepland.

5.5.5. De voorlichtsters

Op dit moment zijn er 9 voorlichtsters op provinciaal niveau. Allen zijn vrouwen. Het scholingsniveau varieert van 4 tot 9 klassen. Hun beroepsopleiding bestaat enkel uit cursussen uitgevoerd door dit Project, het Buba-project of het PDRI. Er zijn problemen met betrekking tot de continuïteit van het werk, wegens ziekte, zwangerschap of verzoek om overplaatsing van de vrouwen. Enkel een zijn van plan (of gaan) verder studeren. De Voorlichtingsafdeling heeft reeds besloten ook mannen te gaan recrutereren als voorlichters, om meer continuïteit te kunnen garanderen en eventueel het werk met bepaalde groepen te vergemakkelijken. In het Buba-project in het zuiden werkten destijds ook zowel mannelijke als vrouwelijke voorlichters.

Het werk in de dorpen is zwaar en vermoeiend in vaak minder prettige omstandigheden (bijv. overnachten in de dorpen) en met gevolgen voor de families/kinderen van de voorlichtsters.

De salarissen van de voorlichtsters zijn laag (45.000 tot 50.000 PG = Dfl 37 of Dfl 42) in vergelijking met de kosten van levensonderhoud. Tot op dit moment is de vrouw die reeds 9 jaren als voorlichtster werkzaam is, nog niet veranderd van beroeps-categorie. Als de voorlichtsters in de dorpen werken, ontvangen ze een dagvergoeding van 1250 tot 1500 PG per dag/nacht.

Op nationaal niveau werkt 1 voorlichtster die reeds 7 jaren voorlichtingservaring in het Buba-project had opgedaan. Zij heeft 6 klassen onderwijs en volgt momenteel een cursus Frans. Haar beroepsopleiding voltrok zich volkomen binnen het Buba-project en dit Project.

Aanbevelingen:

- Om de continuïteit van de Projectactiviteiten te garanderen is het noodzakelijk 4 voorlichtsters per Provincie te plaatsen en/of te behouden.
De overwegingen over het recruterende van mannelijke voorlichters lijken realistisch.
- De Directie van het Project dient zich meer in te spannen om de juiste inschaling van het projectpersoneel te bewerkstelligen.
- Om de voortgang van de Voorlichtingsactiviteiten te garanderen met Guinees personeel op (middel-)lange termijn, is het noodzakelijk dat de directie van het Project de studiemogelijkheden op hoger en middelbaar niveau op dit terrein onderzoekt. Vervolgens zou voor 1 of meerdere voorlichtsters of voor personen van buiten het DGRH de plaatsing op de betreffende instellingen gerealiseerd moeten worden.
- Het DGRH / het Project dienen te bekijken hoe het opleidingsniveau van de voorlichtsters in het veld verhoogd kan worden en dienen het noodzakelijke te doen om deze mogelijkheden te realiseren. De Evaluatiemissie doet de volgende suggesties:
 - * Cursussen organiseren samen met de andere programma's en projecten die werkzaam zijn op dorpsniveau.
 - * De voorlichtsters zouden kunnen deelnemen aan de volledige cursussen van het PDRI (met eventuele programmawijzigingen).
 - * Geschikte cursusmogelijkheden zoeken in het buitenland.

6. WATERLEIDING

6.1. Doelstelling

De doelstelling voor de waterleiding component van het Project was de verbetering van de watervoorziening in 24 kleine stadjes. Daartoe ontving Dibocan ('Pompen en Waterleiding Divisie') technische assistentie en materialen voor het opknappen en uitbreiden van waterleidingnetjes.

Zoals al in het Jaarplan voor dit jaar (1990) van het Project werd aangegeven, is deze doelstelling niet erg consistent met de andere doelstellingen van het Project: terwijl de onderdelen Voorlichting en Onderhoud van het Project vooral gericht zijn op het opzetten van beheerssystemen voor waterpunten, met actieve bevolkingsparticipatie, richt de waterleidingcomponent zich uitsluitend op constructie- en herstelwerk. Terwijl zelfs het Uitvoeringsdocument van het Project vermeldt dat de problemen worden veroorzaakt door gebrek aan onderhoud en beheer.

De evaluatiemissie is het met het Project eens dat een herdefiniëring van de doelstellingen van de waterleidingcomponent relevant was en is. Zonder het opzetten van beheerssystemen zijn de waterleidingnetjes van de kleine stadjes (hiermee worden in dit rapport alle urbane centra uitgezonderd Bissau bedoeld) niet 'sustainable' en zullen herstel- en uitbreidingswerken geen zin hebben op middellange en lange termijn.

6.2. Samenvatting van de uitgevoerde werkzaamheden

De volgende werkzaamheden werden door Dibocan uitgevoerd in het kader van het Project:

- Cacheu (3000 inwoners): een uitbreiding van het leidingnet met ongeveer 4100 m., 22 huisaansluitingen en 7 openbare tap-punten, kosten ongeveer Dfl 60.000.

- Bula (3300 inwoners): een uitbreiding van het leidingnet met ongeveer 6800 m. en 11 openbare tappunten, kosten ongeveer Dfl 90.000.

- Bigene (1850 inwoners): een uitbreiding van het leidingnet met ongeveer 1500 m., 7 huisaansluitingen en 6 openbare tap-punten, kosten ongeveer Dfl 30.000.

Bovengenoemde werkzaamheden werden in principe uitgevoerd met participatie van de bevolking, maar dit is niet altijd bevredigend verlopen. Er werd vooraf nauwelijks aandacht besteed aan voorlichting en mobilisatie.

- Gelijksoortige werkzaamheden werden in Mansoa begonnen.

- Een voorlopige inventarisatie in Bula -uitgevoerd door de Voorlichtingsafdeling- van de bereidheid van de bevolking om te betalen voor water.

Opmerkingen:

1. De Wereldbank heeft 400.000 US\$ beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de watervoorziening in kleine stadjes via 'PASI', een programma om de sociale infrastructuur weer op peil te brengen. Dit project wordt uitgevoerd via het Ministerie van Openbare Werken. Prioriteiten werden bepaald in overleg met lokale overheden. Voor technische aspecten wordt Dibocan geraadpleegd. De werkzaamheden worden door aannemers uitgevoerd. Er zijn echter steeds maar weinig aannemers die meedoen aan de aanbestedingen.

2. In november wordt een missie van de Wereldbank verwacht om mogelijkheden en relevantie van specifieke ondersteuning aan de stedelijke drinkwatervoorziening in Guiné-Bissau te beoordelen en eventueel te formuleren.

3. In 1989 werd door de coöperant van de waterleidingsectie op het IRC en in samenwerking met dit instituut, een werkplan voor de waterleidingcomponent van het Project ontwikkeld. Een belangrijk element daarvan was het uitvoeren van sociaal-economisch onderzoek alvorens tot omvangrijke technische interventies over te gaan. Dit om garanties te hebben dat toekomstig beheer haalbaar zou zijn.

Ook in het Sectorplan zal het accent worden gelegd op het beheer van de waterleidingsystemen in de kleine stadjes.

Naast de hier vermelde financieringen zijn er momenteel geen fondsen beschikbaar voor de watervoorziening aan de kleine stadjes in Guiné-Bissau.

6.3. Bereikte resultaten

- De werkzaamheden in Cacheu en Bula hebben geleid tot een min of meer regelmatige watervoorziening. In Bigene ontbreekt een essentiële component van het systeem: de pomp. Wellicht wordt hier een zonneënergiesysteem gemonteerd. Door een chronisch tekort aan brandstof voor de generator van Bula functioneert deze slechts enkele uren per dag, dit is zelfs niet voldoende om de watertoren geheel te vullen. De hoeveelheid water die gedistribueerd wordt, is zodoende veel minder dan de hoeveelheid die nodig is. Dergelijke situaties komen veel voor in de kleine stadjes: systemen die technisch in redelijke staat zijn functioneren niet vanwege gebrek aan brandstof, of beter: vanwege gebrek aan financiën om brandstof te kopen.

- In overeenstemming met de in het Uitvoeringsdocument geformuleerde doelstellingen voor de waterleidingcomponent, werd in eerste instantie geen aandacht geschonken aan het opzetten van onderhoudssystemen. Hetzelfde kan gezegd worden over de werkwijze: de Voorlichtingsafdeling werd niet ingeschakeld om participatie van de bevolking in planning, constructie, onderhoud en beheer van de waterleidingsystemen te concretiseren. Pas na al slechte ervaringen opgedaan te hebben in Bula, werd besloten om een sociaal-economische inventarisatie uit te voeren in het kader van een bijscholingsprogramma van de voorlichtsters. Het doel hiervan was om informatie te verzamelen omtrent de bereidheid van de bevolking om te betalen voor het water uit de tappunten en de huisaansluitingen. Maar toen waren de tappunten al aangelegd.
- De pogingen om in Cacheu de bevolking te mobiliseren voor het graven van de sleuven voor de waterleidingbuizen, lijken niet erg in overeenstemming te zijn geweest met de criteria voor bevolkingsparticipatie die de Voorlichtingsafdeling normaal hanteert.

6.4. Conclusies en aanbevelingen

Het gebrek aan aandacht voor beheer en onderhoud heeft geleid tot weinig bevredigende resultaten: aanleg en herstel van tappunten

- zonder dat er garanties zijn voor financiering van de functioneringskosten,
- zonder dat het beheer van de waterleidingsystemen georganiseerd is.

Hoewel het aantal inwoners niet altijd hoger is dan van dorpen, hebben de kleine stadjes door hun infrastructurele voorzieningen als ziekenhuisjes, scholen, winkels en overheidsdiensten, een belangrijke functie in de ontwikkeling van een regio. Verbetering van de infrastructuur in deze stadjes kan een belangrijke bijdrage leveren aan het tegengaan van de trek van het platteland naar de grote stad.

6.4.1. Doelstellingen en functies van het Project

De evaluatiemissie beveelt aan om de door het Project reeds voorgestelde aanpassingen van de doelstellingen van de Waterleidingcomponent door te voeren:

- beheersaspecten opnemen,
- waterleidingsystemen als geheel opknappen, niet alleen maar het leidingnet.

Voortzetting van de Waterleidingcomponent van het Project op deze manier betekent dat de coöperant binnen het 'Departement voor de Stedelijke Watervoorziening' van het DGRH (zie 6.4.2.) geplaatst zou worden. Dit heeft gevolgen voor zijn functie-taakbeschrijving: hij moet technische kennis hebben, maar ook op de hoogte zijn van beheersaspecten en hij moet in staat zijn om de 'willingness-to-pay' studies goed op te zetten en uit te voeren, in samenwerking met de Voorlichtingsafdeling. Ook zijn counterpart zal kennis moeten hebben van beheersaspecten, of in elk geval daarvoor interesse moeten hebben.

6.4.2. Beheer

Het beheer van waterpunten moet uniforme uitgangspunten hebben voor het gehele scala van verschillende technologieën: van putten met emmers, via handpompen en zonneënergie systemen naar openbare tappunten en huisaansluitingen in kleine stadjes. Belangrijke uitgangspunten moeten o.a. zijn:

- de gebruiker betaalt de functionerings- en onderhoudskosten
- de gemeenschap voert het beheer over haar watervoorziening en heeft daarom -zoveel als mogelijk is- beslissings-bevoegdheid betreffende type en plaats daarvan.

De voorlichtingsafdeling heeft een belangrijke rol in de contacten met de bevolking over deze kwesties. Ervaringen hierin opgedaan met een bepaalde technologie kunnen nuttig zijn voor een andere.

Onder andere in de volgende stadjes zijn de waterleiding-systemen technisch in een dergelijke staat dat er begonnen kan worden met het opzetten van beheerssystemen: Bula, Cacheu, Sonaco en Farim.

Het opzetten van beheerssystemen houdt ook een inventarisatie van sociaal-economische gegevens van de betreffende stadjes in om het aantal huizen te kennen dat geïnteresseerd is in een huisaansluiting, het aantal families dat van een openbaar tappunt gebruik gaat maken, en het aantal families dat de voorkeur blijft geven aan traditionele bronnen. Dit alles afhankelijk van de prijs van het water voor een huisaansluiting of voor een tappunt. ('willingness-to-pay')

De oprichting van een bedrijf dat het beheer over de water-leidingsystemen van Guiné-Bissau op zich gaat nemen is voorzien: ENAS ('Nationaal Bedrijf voor Water en Sanitatie'). Het valt te voorzien dat dit bedrijf enige tijd nodig zal hebben om haar activiteiten in Bissau op te starten, ook gezien de verbeterings- en uitbreidingswerkzaamheden die voor Bissau gepland zijn. Daarom zal het nieuwe bedrijf de eerste tijd wellicht weinig aandacht hebben voor kleinere en verder weg gelegen systemen.

Aanbevelingen:

- Ondersteuning van het opzetten van een 'Departement voor de Stedelijke Watervoorziening' binnen het DGRH. Dit departement zou o.a. verantwoordelijk moeten zijn voor planning, normering, ontwerp, contracten met aannemers, opstellen van standaardcontracten en controle op uitvoering, maar met als belangrijkste taak het opzetten van beheerssystemen in de kleine stadjes.
- Vóór elke technische of beheersmatige interventie in een waterleidingsstelsel een sociaal-economische inventarisatie uitvoeren naar de mogelijkheden en de bereidheid van de bevolking om voor het water te gaan betalen. Hieruit moet volgen of het beheer van het stelsel economisch rendabel zal worden of niet. Systemen waarvan het beheer economisch niet rendabel zal zijn, moeten niet aangelegd of hersteld worden. Dit geldt voor alle soorten systemen: ook voor zonneënergie-systemen en voor boorgaten met een electropomp (eventueel met een generator) en een watertank met kranen. In deze gevallen moeten beter aangepaste, dat wil zeggen meer eenvoudige technologieën toegepast worden.
- Voorlopig moet het beheer van de waterleidingsystemen door de 'Comités de Estado' (locale overheid, min of meer vergelijkbaar met gemeente) worden aanbevolen, hoewel een nadeel hiervan is dat de opbrengsten voor andere doeleinden dan de watervoorziening gebruikt kunnen gaan worden. Het is een taak van het DGRH om mechanismen te ontwikkelen voor het functioneren hiervan en voor de controle. Het DGRH zal ook per stelsel de technische en administratieve opleiding van één of meerdere medewerkers van het Comité de Estado moeten verzorgen. Eventueel kunnen deze medewerkers later, met de verantwoordelijkheid over het beheer van het stelsel, overgaan naar de ENAS.
- De Voorlichtingsafdeling systematisch betrekken bij het uitvoeren van de werkzaamheden, zoals beschreven in het hoofdstuk over voorlichting.

6.4.3. Uitvoering

Door het Project zijn werkzaamheden aan een aantal waterleidingsystemen begonnen maar nog niet afgerond (Bigene, Mansoa) en bovendien zijn er een aantal systemen in het land waarvan slechts één (essentieel) onderdeel ontbreekt (Catió: boorgat, Cachéu: watertoren).

De uitvoering van werkzaamheden door een departement van de overheid (Dibocan in dit geval), bleek niet erg efficiënt:

- De productiviteit van de medewerkers is erg laag, dit is goed verklaarbaar gezien het salarisniveau ten opzichte van de kosten van levensonderhoud.
- Een gebrek aan management capaciteit in Dibocan.
- Interventies van bovenaf die uitvoering volgens planning bemoeilijken.

In Guiné-Bissau en ook in het DGRH bestaat de tendens om de uitvoering van werkzaamheden uit het takenpakket van de overheid te halen. De overheid houdt slechts tot taak het stimuleren van activiteiten in de sector. De uitvoeringstaken van Dibocan moeten geprivatiseerd worden, maar hoe wordt nog bestudeerd en bediscussieerd.

Er is momenteel al redelijk wat financiering beschikbaar voor werken in de stedelijke drinkwatervoorziening, zoals het reeds vermelde 'PASI' programma van de Wereldbank (400.000 US\$), en in de toekomst zal er wellicht nog meer beschikbaar komen. Er zijn maar weinig aannemers in deze sector actief zoals blijkt uit de aanbestedingen van PASI.

Het opzetten van een efficiënte uitvoeringscapaciteit voor werken in de waterleidingsector gaat bestudeerd worden door een binnenkort verwachte missie van de Wereldbank. Dit Project zal hier in principe geen inbreng in hebben.

Binnen het Project is nog ongeveer Dfl 600.000 beschikbaar voor de Waterleiding component.

Aanbevelingen:

- Het afmaken van begonnen werkzaamheden, en het uitvoeren van relatief kleine werken die belangrijk zijn uit oogpunt van beheer van bepaalde waterleidingsystemen. De werkzaamheden zouden kunnen worden uitgevoerd door aannemers in te schakelen of door Dibocan, maar dit laatste slechts volgens goede afspraken die een minimum aan efficiëntie moeten garanderen.
- Wanneer de toekomst van de uitvoeringscapaciteit voor waterleidingwerken door de conclusies en aanbevelingen van de Wereldbank missie duidelijker geworden zijn, zal wellicht management training voor kader een urgent en belangrijk aspect zijn. Misschien zou het Project specifiek hieraan aandacht kunnen besteden, in combinatie met dergelijke trainingen in andere componenten van het Project.

7. VROUWEN

7.1. De participatie van vrouwen

In de informatie- en planningsfase:

- * Voor de installatie van een nieuw waterpunt, wordt de bevolking geconsulteerd over de meest geschikte plaats. De voorlichtsters hebben geleerd speciaal naar de mening van vrouwen te vragen als deze niet aan de discussie deelnemen.
- * Als het nieuwe onderhoudssysteem geïntroduceerd wordt, nemen de vrouwen ook deel aan de vergadering waarin de bevolking geïnformeerd wordt.

Bij de bouw en herstelwerkzaamheden:

- * De vrouwen hebben als enige taak het bereiden van de maaltijden voor de puttengravers en de overige medewerkers.

Bij het onderhoud en het schoonhouden:

- * Het is altijd een vrouw die verantwoordelijk is voor het schoonhouden van de putomgeving.
- * In 2 gebieden (Caiar en Bolama) hebben vrouwen de mogelijkheid gehad om opgeleid te worden als dorpsonderhoudsmonteurs (dit is een onbetaalde functie). Op Caiar zijn slechts vrouwelijke monteurs opgeleid; in Bolama heeft de bevolking gekozen voor 1 man en 1 vrouw als monteurs in elk dorp. De dorpsonderhoudsmonteurs worden gekozen door het volk en vervolgens in 2 dagen opgeleid. De geïnstalleerde pompen (Wavin) gaan zo weinig stuk dat de vrouwen niet veel tijd hoeven te besteden aan de reparatie van de pompen.

Bij het beheer:

- * Het Beheercomité wordt steeds samengesteld uit 2 mannen en 2 vrouwen. 1 vrouw is afgevaardigde van het Dorpscomité of de UDEMU en de andere is gekozen door de bevolking (en is de verantwoordelijke voor het schoonhouden van de putomgeving).

Bij de evaluatie:

- * Er zijn 2 evaluaties uitgevoerd betreffende het functioneren van het onderhoudssysteem met gebiedsonderhoudsmonteurs in het zuiden en in het oosten. Er werden aparte gesprekken gevoerd met groepen vrouwen en groepen mannen en met het Dorpscomité, opdat ook de vrouwen hun mening zouden uiten.

7.2. Bereikte resultaten

Alhoewel het Project geen evaluatiestudie uitgevoerd heeft inzake de invloed van het Project op de positie van de vrouwen, zijn er een aantal opmerkingen te plaatsen:

- * Op dit moment zijn er 8 vrouwelijke voorlichtsters die opgeleid zijn en betaald worden door het Project en het DGRH.

- * Het halen van water is in het algemeen vergemakkelijkt na de constructie of het herstel van een waterpunt: in het algemeen is het waterpunt dichterbij huis en het water gemakkelijker te verkrijgen met behulp van handpomp of katrol.
- * In principe betekent de invoering van het onderhoudssysteem met de dorps- of gebiedsonderhoudsmonteur dat de defecten aan de waterpompen sneller verholpen worden. Dit is een voordeel voor de vrouwen.
- * Binnen dit Project is niet nagegaan wat de vrouwen doen met de tijd die ze overhouden omdat het water halen nu minder tijd kost. Echter, uit een evaluatiestudie van het Buba-project (1987) bleek dat de vrouwen deze tijd gebruiken om uit te rusten óf om productief te gebruiken op de rijstvelden of in de palmolieproductie. Dit zal wellicht nog steeds opgaan.

7.3. Conclusies en Aanbevelingen

In alle fases van het Project is expliciet aandacht geschonken aan de rol van de vrouw. Het Nationale Seminar heeft aanbevolen dat vrouwen in het hele land concreet betrokken moeten worden bij planning, constructie, onderhoud en beheer van de waterpunten.

De dagelijkse lasten of plichten van de vrouwen zijn niet toegenomen door een groot aantal extra vrijwilligerstaken. Zeer waarschijnlijk is de dagelijkse last juist verlicht doordat het water halen minder inspanning kost.

Er bestaat nog geen systematische informatie over wie de gebiedsonderhoudsmonteur betaalt, dus kan er nog niets gezegd worden over de vraag of deze uitgave ten laste van de vrouw of van de man komt.

Het feit dat vrouwen opgeleid werden als dorpsonderhoudsmonteurs is positief, omdat dit een eerste contact van hen met de techniek betekent.

Aanbevelingen:

- Het is belangrijk door te gaan met het geven van speciale aandacht voor de positie en de rol van de vrouw. Het lijkt zinnig om te bestuderen hoe de participatie van de vrouwen in de plannings- en informatiefase vergroot kan worden, zeker als het gaat om de installatie van nieuwe waterpunten en andere extra faciliteiten (zoals wasgelegenheid, e.d.). De speciale aandacht voor de positie en de participatie van vrouwen zal nog eens extra gegarandeerd worden als het PROWESS-project geïmplementeerd gaat worden.

- Bij het ontwikkelen van de methodologieën voor de toekomstige activiteiten (zie 5.5.5.) is het noodzakelijk rekening te houden met de volgende aspecten:
 - * Wie gaat de onderdelen betalen? Er zal getracht moeten worden te voorkomen dat dit enkel op de schouders van de vrouwen neerkomt.
 - * De rol die de vrouwen traditioneel hebben:
 - in de opvoeding van hun kinderen inzake gezondheid en hygiëne;
 - in het beheer, het onderhoud en het schoonhouden van waterpunten of andere publieke plaatsen.
- Bij uitvoering van scholingsactiviteiten, zowel met betrekking tot de Voorlichtingsafdeling als voor de technische functies, zullen het DGRH en het Project de participatie van vrouwen moeten bevorderen.

8. SNV / IRC

8.1. SNV - Organisatie voor Ontwikkelingssamenwerking en Bewustwording

Om een analyse te kunnen maken van de positieve en negatieve kanten van de uitvoering van dit Project door de SNV, zou de evaluatiemissie zich moeten kunnen baseren op kennis van positieve en negatieve kanten van uitvoering van zulk een Project door andere organisaties, hetzij gouvernementeel dan wel niet-gouvernementeel. Echter, zulk een grondige analyse valt buiten het bereik van deze evaluatie.

Desalniettemin kunnen er een aantal opmerkingen gemaakt worden over de uitvoering van het Project door de SNV:

- De doelstellingen van het Project komen overeen met de doelstellingen van de SNV. Er zijn aldus geen wijzigingen door het SNV voorgesteld.
- De SNV is een organisatie die al sinds 1978 in Guiné-Bissau actief is en een sterke organisatiestructuur in het land heeft. De goede relaties tussen het MRNI/DGRH en de SNV zijn duidelijk zichtbaar, hetgeen een positieve invloed heeft op het verloop van dit Project en de continuïteit van projecten in het algemeen.
- Wat betreft de recrutering van coöperanten, is de SNV er tot nu toe in geslaagd de vacatures te vervullen. Een aantal keren was (en is) er geen sprake van goede aansluiting tussen het vertrek van de ene coöperant en de aankomst van de opvolg(st)er. De evaluatiemissie betreurt het dat er nog geen vervanger is gevonden voor de coördinator van het Project, die volgend jaar vertrekt. Bij deze mag opgemerkt worden dat de inzet van de huidige coördinator van groot belang is geweest voor de tot nu toe bereikte resultaten.

- Het Project is betrokken bij een proces dat beoogt het onderhouds- en voorlichtingsbeleid van de watervoorziening op het platteland in Guiné-Bissau richting te geven. Dit betekent dat de coöperanten op nationaal niveau - naast goede professionele kennis en vaardigheden - ook een visie moeten hebben op het te ontwikkelen beleid, om in staat te kunnen zijn deze weg voor de toekomst mee uit te stippelen. Deze visie kan enkel gebaseerd zijn op professionele ervaring in soortgelijke situaties en/of functies. Daarom betreurt de evaluatiemissie het dat de opvolgster van de coöperante op de Voorlichtingsafdeling iemand zonder ervaring in de Derde Wereld zal zijn.

3.2. IRC - International Water and Sanitation Centre

Tijdens de pilotfase van het Project gaf het IRC (gevestigd in Den Haag) technische/ inhoudelijke ondersteuning: Er werden 2 bezoeken afgelegd door een medewerker van het IRC: eenmaal om het Nationale Seminar voor te bereiden en eenmaal om het bij te wonen. Nieuwe coöperanten volgden voorbereidende cursussen van een week op het IRC. De coöperanten van de Voorlichtings- en Waterleidingsafdeling stelden samen met medewerkers van het IRC strategiedocumenten op voor hun respectievelijke afdelingen. De coöperanten van het Project vinden deze ondersteuning waardevol, alhoewel de begeleiding bij het vervaardigen van het Strategiedocument voor de Voorlichtingsafdeling niet voldoende is geweest om een bevredigend eindproduct af te leveren.

Vanwege het belang van het beleidsontwikkeldend proces waarbij het Project betrokken is en de - in het algemeen - positieve ervaringen die het Project heeft gehad met het IRC, doet de evaluatiemissie de aanbeveling om deze ondersteuning in de toekomst te continueren en te formaliseren. Het is dan belangrijk de voorwaarden voor deze ondersteuning te formuleren, inclusief garanties voor kwaliteit. Een van deze voorwaarden zal moeten zijn dat de medewerkers van het IRC die betrokken zijn bij de missies naar Guiné-Bissau, de Portugese taal beheersen.

9. BELANGRIJKSTE CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

- Dit Project en eerdere door Nederland gesteunde projecten hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van het beleid betreffende de plattelandsdrinkwatervoorziening in Guiné-Bissau. Een in maart 1989 door het Project mogelijk gemaakt nationaal seminar over Voorlichting en Onderhoud is daarvan een concreet voorbeeld.
Het Guinese beleid spoort met de concepten die tijdens het Internationale Water Decennium ontwikkeld werden. Momenteel wordt het vastgelegd in een Sectorplan dat met behulp van de UNDP wordt opgesteld en dat in grote lijnen voor de komende tien jaar beleid, prioriteiten en organisatiestructuur van het DGRH bepaald. Het Project, en met name de Directie, zou een actievare rol kunnen en dienen te spelen in de opstelling van dit Sectorplan.
- In het kader van een economisch herstructureringsprogramma dienen de overheidsuitgaven in Guiné-Bissau verminderd te worden. Dit heeft geleid tot erg lage salarissen in verhouding tot kosten van levensonderhoud waardoor alle overheidsfunctionarissen gedwongen worden ook andere wegen te zoeken om in levensonderhoud te voorzien. Het is niet gemakkelijk om in deze context een project uit te voeren. Anderzijds draagt het Project bij aan verlaging van de overheidsuitgaven: het gedecentraliseerde onderhoudssysteem dat geïntroduceerd wordt is goedkoper dan het traditionele systeem en bovendien gaat de rurale bevolking het grootste deel van de kosten ervan zelf betalen.
- Met de introductie van het gedecentraliseerde onderhoudssysteem zijn "in het veld" uitstekende vorderingen gemaakt: voor de helft van de handpompen zijn reeds lokale onderhoudsmonteurs (gebiedsmonteurs en dorpsmonteurs) in functie. Zij worden in het Project opgeleid. De gebiedsmonteurs worden per reparatie betaald door de betrokken dorpen. In elk dorp wordt tijdens de introductie van het nieuwe systeem een beheercomité opgericht.
Het aantal onderhoudsploegen is teruggebracht van 8 naar 4. Een geografische standaardisatie met 6 typen handpompen is eveneens reeds in een vergevorderd stadium.
- De gebiedsmonteurs blijken goed te functioneren, dit is ook de mening van de bevolking. Betaling heeft tot nu toe nauwelijks problemen opgeleverd. De lasten voor de dorpen gaan binnenkort echter flink omhoog als betaling voor pomponderdelen ingevoerd wordt. De tarieven van de monteurs zouden drastisch verder omhoog moeten om de kosten van onderdelen en afschrijving van de fietsen ook te dekken. Dit lijkt weinig realistisch, hoewel hier wel bepaalde regionale verschillen zullen optreden. Toekomstige financiering door de overheid lijkt evenmin haalbaar. Het probleem is te elimineren door over te gaan op

dorpsmonteurs die geen transportmiddel behoeven en -gezien de geringe frequentie van reparaties- ook geen betaling. Dit is echter alleen mogelijk met 'VLOM'-pompen (Village Level Operation and Management). Van de nu in gebruik zijnde pompen voldoet alleen de Wavin daaraan, maar deze is ongeschikt voor diepere boorgaten. De missie raadt daarom aan te experimenteren met VLOM-pompen voor diepere boorgaten, aangezien het systeem met dorpsmonteurs wellicht als eindfase van het decentraliseren van het onderhoud van handpompen gezien moet worden.

Voorzichtigheid is geboden met de Wavin-pomp omdat de fabrikant niet erg geïnteresseerd lijkt in voortzetting van de productie, althans niet in Nederland.

- Binnen het DGRH zal een structuur opgezet moeten worden die in de toekomst het functioneren van de lokale onderhoudsmonteurs mogelijk blijft maken. Reparaties die de capaciteit van de lokale monteurs te boven gaan, 'monitoring' van functioneren en gebruik van putten en pompen, zorg voor onderdelen-distributie en zorg voor het onderhoudsbeleid behoren tot de taken die deze structuur moet gaan vervullen. Bevorderen van correct gebruik van pomp en water, zullen op dorpsniveau door andere instanties moeten worden uitgevoerd. De Voorlichtingsafdeling van het DGRH heeft daarin wel een stimulerende functie.

Een voorstel voor een dergelijke structuur -met minimale lasten voor de overheid- dient nader uitgewerkt te worden. Uit definiëring van functies en activiteiten van de componenten volgen de functie-taakbeschrijvingen van de medewerkers en de benodigde middelen. Hierop kunnen individuele opleidingsprogramma's gebaseerd worden, alsmede opnames in het vaste personeelsbestand van het DGRH.

De jaarlijkse lasten voor het DGRH, in de lokale munteenheid en in deviezen, kunnen ook afgeleid worden. Vervolgens dient een realistische inschatting gemaakt te worden van de mogelijkheden van DGRH om deze lasten op te brengen en daarmee van eventueel benodigde financiële ondersteuning.

- Momenteel worden import en distributie van pomponderdelen nog door het Project verzorgd. Zeker in een systeem met dorpsmonteurs zullen onderdelen minstens tot op sectorniveau beschikbaar dienen te zijn. Betaling van onderdelen wordt nu ingevoerd waardoor inschakeling van het commerciële circuit eventueel mogelijk wordt. Concrete voorstellen voor distributie moeten worden uitgewerkt en op een aantal plaatsen kan met verschillende systemen geëxperimenteerd gaan worden. Locale fabricage van pomponderdelen kan de behoefte aan deviezen aanmerkelijk verminderen. Gezien o.a. de relatief kleine markt dient de haalbaarheid nader geverifieerd te worden.

- De Voorlichtings(en participatie)afdeling heeft zich tot nu toe beperkt tot de meest concrete van haar -in het Uitvoeringsdocument onduidelijk geformuleerde- doelstellingen: het begeleiden van de introductie van het nieuwe onderhouds-systeem. Deze taak is en wordt met succes volbracht. Het feit dat de watervoorzieningen al bestaan, maakt dat er echter weinig sprake kan zijn van een actieve participatie van de bevolking in beslissingen over haar watervoorziening. In het beleidsseminar vorig jaar is duidelijk gesteld dat een Voorlichtingsafdeling binnen het DGRH de aanleg van nieuwe voorzieningen in de dorpen vanaf de planning zou moeten begeleiden. Daarbij werd bovendien specifiek de rol van de vrouw benadrukt.
Het Project zou een actievere rol kunnen en moeten spelen bij het concretiseren van de Voorlichtingsafdeling van het DGRH, o.a. via inbreng in het genoemde Sectorplan. Het DGRH heeft hiervoor bovendien ondersteuning van PROWESS gevraagd. Als dit niet door mocht gaan, wordt aangeraden om steun van Unicef te vragen.
- De door de Voorlichtingsafdeling toegepaste methoden en gebruikte hulpmiddelen zijn tot nu toe effectief gebleken. Maar verwacht mag worden -gezien ook de ervaringen in het Buba-project- dat ze dat niet zullen zijn in gebieden waar water minder als een prioriteit beschouwd wordt door de bevolking, zoals in het zuiden. Daarom wordt aanbevolen om per bevolkingsgroep strategieën te ontwikkelen gebaseerd op sociaal-culturele karakteristieken. In principe zijn daarvoor al voldoende basisgegevens beschikbaar. Mochten deze niet voldoen, dan dient overgegaan te worden tot aanvullend onderzoek. Daarnaast wordt aanbevolen om meer variatie in de hulpmiddelen aan te brengen en ook van de media gebruik te maken.
De volgorde van werkzaamheden in een dorp, met de verschillende stappen van voorlichting, verkenning en constructie, dient gedefinieerd te worden.
- Coördinatie tussen de verschillende ministeries en programma's van activiteiten op dorpsniveau is belangrijk om praktische redenen maar ook omdat verschillende programma's complementair zijn en dus elkaars effecten kunnen versterken. Dit geldt bijvoorbeeld voor Water en Gezondheidszorg. Momenteel vindt in Guiné-Bissau weinig coördinatie plaats, hoewel men algemeen van het belang hiervan overtuigd lijkt. Van Regionale Planning is op korte termijn weinig te verwachten. Het DGRH en het Project wordt aangeraden om initiatieven in die zin te ondersteunen of te ontplooiën, met name op regionaal niveau.

- De Waterleidingcomponent werd later aan het Project toegevoegd. De doelstelling ervan, het herstellen van de waterleidingsystemen in ruim 20 stadjes, was qua hoeveelheid werk weinig realistisch en was geen adequaat antwoord op de aard van de problemen: het gebrek aan onderhoud en beheersstructuren. Bovendien sloot het niet aan bij de overige componenten van het Project.
Enkele systemen zijn technisch in een betere staat gebracht en uitgebreid. De problemen van beheer, met name betaling van diesel voor de generatoren, bestaan nog steeds. Daarom acht de missie concentratie van de projectinspanningen op beheersaspecten gewenst. Het opzetten van lokale beheersstructuren zou eerste prioriteit kunnen worden van een binnen DGRH op te zetten departement voor de stedelijke drinkwatervoorziening. Meer algemeen zou dit departement verantwoordelijk worden voor de overheidstaken op dit gebied zoals planning, normering en controle. Aanbevolen wordt om projectsteun, inclusief coöperantinzet, op dit departement te richten.
In samenwerking met de Voorlichtingsafdeling dient sociaal-economisch onderzoek verricht te worden naar de bereidheid te betalen voor water van tappunten en van huisaansluitingen ('willingness to pay'). Bevolkingsparticipatie van planning tot beheer dient gegarandeerd te worden.
- Per stadje dient binnen het 'Comité de Estado' (locale overheid) een beheersstructuur opgezet te worden. Daartoe dienen mensen zowel technische als administratieve opleidingen te volgen. Bovendien moeten procedures en controlemechanismen opgesteld worden. Dergelijke lokale beheersstructuren kunnen eventueel later in een nationaal waterleidingbedrijf opgenomen worden.
- Het Project beschikt nog over fondsen om werkzaamheden uit te voeren. Daarmee zouden begonnen werkzaamheden kunnen worden afgemaakt en zouden relatief kleine werken benodigd om het beheer van systemen te verbeteren, kunnen worden uitgevoerd. Voor de uitvoering van de werkzaamheden kunnen aannemers gecontracteerd worden of kan via Dibocan gewerkt worden, dit laatste echter alleen met duidelijke garanties voor efficiëntie. Een in november verwachte Wereldbank missie gaat de aanwezige uitvoeringscapaciteit evalueren en eventueel voorstellen formuleren voor uitbreiding ervan.

- Tijdens alle fasen van aanleg van een watervoorziening in een dorp worden vrouwen daar specifiek bij betrokken. Het belang daarvan werd in het vorig jaar gehouden Seminar nog eens onderstreept. Een groot aantal van de in het Project opgeleide dorpsmonteurs voor handpompen zijn vrouwen. Dit geeft hen de mogelijkheid om enigszins met techniek vertrouwd te raken en om het beheer van de pomp geheel in eigen hand te hebben. De leden van de Beheercomité's zijn voor minstens de helft vrouwen.
Aanbevolen wordt om in deze lijn door te gaan met specifieke aandacht voor de rol van de vrouwen, ook als het gaat om het ontwikkelen van strategieën voor het voorlichtingsprogramma. In opleidingsactiviteiten van het DGRH en van het Project kunnen specifiek vrouwen worden opgenomen, ook voor technische functies.
- De missie ziet geen reden om af te stappen van uitvoering door de SNV.
Gezien de aard van de werkzaamheden in dit Project is het belangrijk dat de coöperanten kunnen meedenken over ontwikkeling van beleid en daar een inbreng in hebben. De missie acht het daarom belangrijk dat nieuwe coöperanten -met name op nationaal niveau- over relevante ervaring beschikken of in elk geval aanleg hebben voor het beleidsmatige werk.
- Regelmatige inbreng van een terzake kundige buitenstaander is zeker in dit Project nuttig, onder andere vanwege de snelle ontwikkelingen die optreden in de concepten over onderhoud en beheer van plattelandsdrinkwatervoorzieningen.
Het IRC is een op dit gebied vooraanstaand instituut. Het heeft enkele missies verzorgd ten behoeve van dit Project en enkele coöperanten zijn er begeleid bij het opstellen van beleidsdocumenten. Door het Project wordt deze ondersteuning positief beoordeeld. Aanbevolen wordt daarom om deze contacten te bestendigen en te formaliseren, waarbij ook garanties voor de kwaliteit afgesproken dienen te worden.

BIJLAGEN

TERMS OF REFERENCE

EVALUATIEMISSIONE PILOT FASE ONDERHOUDSPROJEKT

ACHTERGROND

Sinds 1977 is Nederland betrokken geweest bij de ontwikkeling van de drinkwatersektor in Guinee Bissau. Deze steun vond plaats via twee projekten; het rurale watervoorzieningsprojekt Quinarà/Tombali (meer algemeen bekend onder de naam Zuba projekt) en het projekt Steun Ministerie Natuurlijke Hulpbronnen (in zijn tweede fase meer expliciet Steun Direktoraat Generaal Waterbeheer).

In 1986 liepen beide projekten op hun einde en was duidelijk dat de grote financiële inspanningen (totale investeringen meer dan Hfl 30 miljoen) wel geresulteerd hadden in een aanzienlijke uitbreiding van de infrastructuur, maar dat de garanties voor de duurzaamheid van de aangelegde voorzieningen niet aanwezig waren. Deze constatering gold ook voor de door andere donoren gedane investeringen.

Gebaseerd op deze analyse werd het Onderhoudsprojekt geformuleerd, dat als hoofddoelstelling meekreeg het ontwikkelen van een duurzaam onderhoudssysteem voor de plattelandsdinkwatervoorzieningen. De te ontwikkelen aanpak moest gebaseerd zijn op bevolkingsparticipatie en op nationale schaal toepasbaar zijn.

In 1987 ging het Onderhoudsprojekt van start. De looptijd van het projekt werd op 6 jaar gesteld en de nederlandse financiering bedraagt Fl. 7.486.000,-. De bijdrage van guineese overheid werd op 5% van dit bedrag gesteld. SNV in samenwerking met het Direktoraat Generaal Waterbeheer, werd belast met de uitvoering van het projekt. In het uitvoeringsdokument werd een pilot fase voorzien, die na afloop onderwerp van evaluatie diende te zijn.

DE PILOT FASE

Het projekt heeft er voor gekozen om haar werkplannen en strategieën te baseren op een funktionele onderverdeling van de in het oorspronkelijk projektvoorstel genoemde doelstellingen. De werkdoelstellingen werden gekoppeld aan de drie te onderscheiden werkterreinen van het projekt namelijk: ONDERHOUD
VOORLICHTING
WATERLEIDING

De TOR voor de evaluatiemissionen baseren zich op dezelfde onderverdeling.

DOELSTELLINGEN ALGEMEEN

1. Analyseren of oorspronkelijke projektdoelstellingen en doorgevoerde veranderingen een reeel en haalbaar antwoord vormen op de problemen in de guineese drinkwatersektor.
2. Analyseren in hoeverre toegepaste strategieën op termijn zullen leiden tot realisering projektdoelstellingen.
3. Analyseren in hoeverre projectopzet en - uitvoering adequaat aansloten op projektdoelstellingen, hierbij de onder 1 en 2 gemaakte analyses in acht nemend.

DOELSTELLINGEN SPECIFIEK

1. Het maken van een sterkte-zwakte analyse van de uitbesteding aan SNV, daarbij in ogenschouw nemend de door het projekt gewenste "vaste relatie" met het IRC.
2. Het maken van een analyse van de door het DGRH geleverde ondersteuning in termen van menskracht, geld, introductie nationale onderhouds- en voorlichtingspolitiek.

TAKEN EVALUATIEMISSION

t.a.v. Onderhoud

1. Evalueren van de bereikte resultaten in het licht van het opzetten van een "community based sustainable maintenance system". Hierbij dient aandacht geschonken te worden aan pomp standaardisatie, betaling, opleiden en functioneren lokale onderhoudsmonteurs, taken Direktorat Generaal Waterbeheer, de problematiek van de reserve onderdelen en de ~~politieke~~ politieke/juridische inbedding van het nieuwe onderhoudsmodel.

t.a.v. Voorlichting

2. Evalueren van de ontwikkelde werkmethode in relatie tot gestelde doelen. Hierbij dient aandacht geschonken te worden aan de beperkingen die het projekt heeft aangebracht in de uitvoering van de oorspronkelijke projektdoelstellingen, het relatieve falen van het beleidsseminar voor wat betreft de formulering van de toekomstige activiteiten van de voorlichtingssektie en de vormen van samenwerking met andere organisaties/ projekten werkzaam op het gebied van de drinkwatervoorziening en gezondheidsvoorlichting.

t.a.v. Waterleiding

3. Ontwikkelen van de modaliteiten¹ waaronder er sprake kan zijn van een continuering van de assistentie aan de waterleidingsektie hierbij uitgaand van de gemaakte probleem analyse die constateert dat
- onderhoud en cost-recovery systemen niet bestaan
 - bevolkingsparticipatie minimaal is
 - de bestaande organisatievorm niet geschikt is
 - de output te laag is.
 - de incorporatie van de waterleidingactiviteiten in het onderhoudsproject een minder geslaagde is.
 - het de sektie ontbreekt aan institutionele capaciteit om de gesignaleerde problemen op te lossen.

SAMENSTELLING MISSIE

Er wordt aanbevolen dat de missie van nederlandse zijde uit twee personen zal bestaan. Een technisch geschoold persoon met goede kwalificaties op het organisatorische/institutionele vlak en een (sociaal) econoom met ervaring in de drinkwatersektor.

De missie zal van guineese zijde aangevuld worden met 1 persoon met kalificaties op een van bovengenoemde terreinen.

DUUR MISSIE

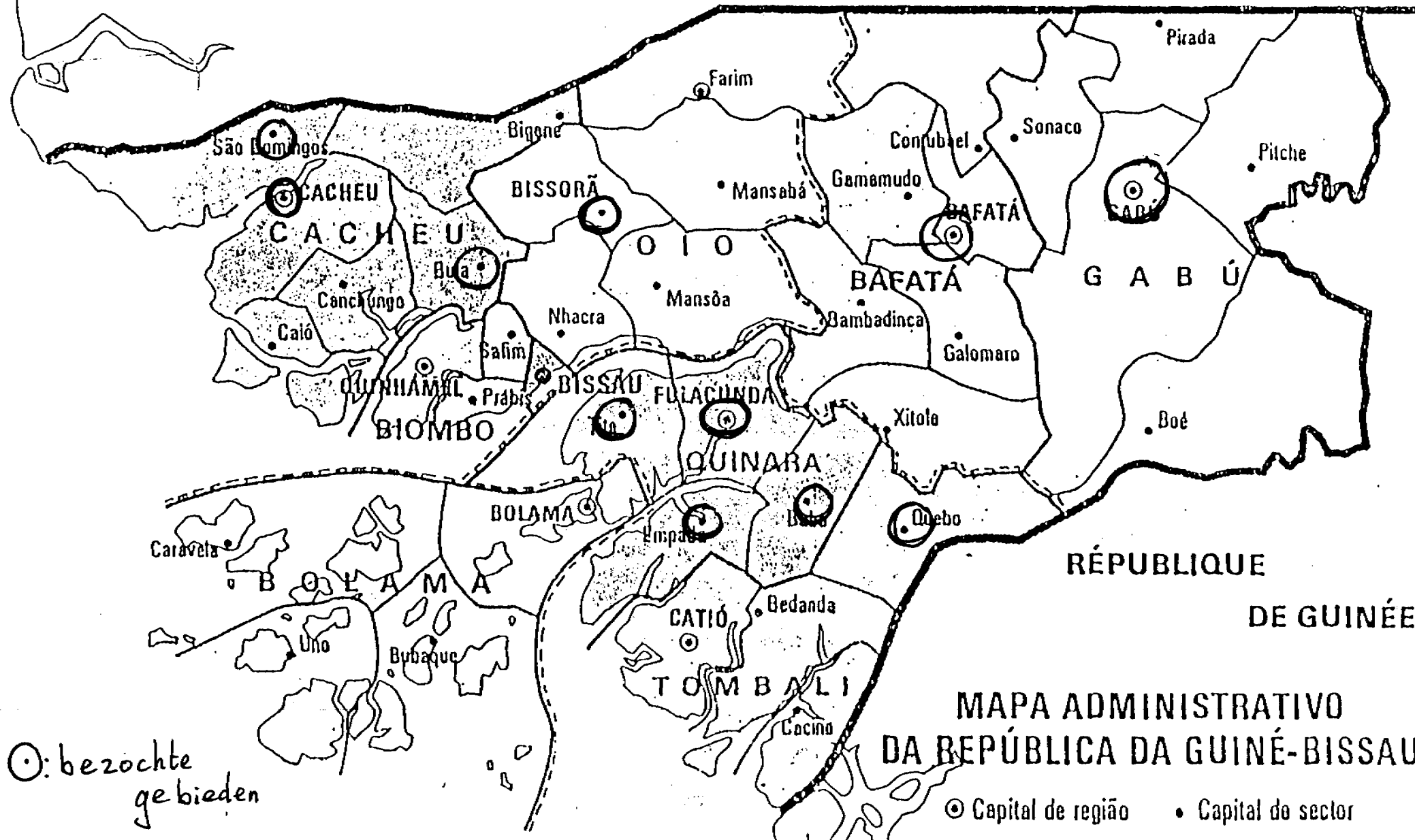
De missie zal een periode van twee weken beslaan in GB. Voorbereiding en rapportage dienen maximaal 5 dagen in beslag te nemen.

Aansluitend op de missie t.b.v. van het Onderhoudsproject wordt voorgesteld dat de missie een 1 week durend evaluatie onderzoek van de 4e fase Buba verricht (TOR volgt voor 15/03)

RAPPORTAGE

De missie zal haar bevindingen neerleggen in een rapportage (portugees en nederlands) die voor vertrek van de missie uit Bissau in concept vorm gereed dient te zijn en met de betrokken partijen (SNV, GBAUT) dient te zijn besproken.

R É P U B L I Q U E D U S É N É G A L

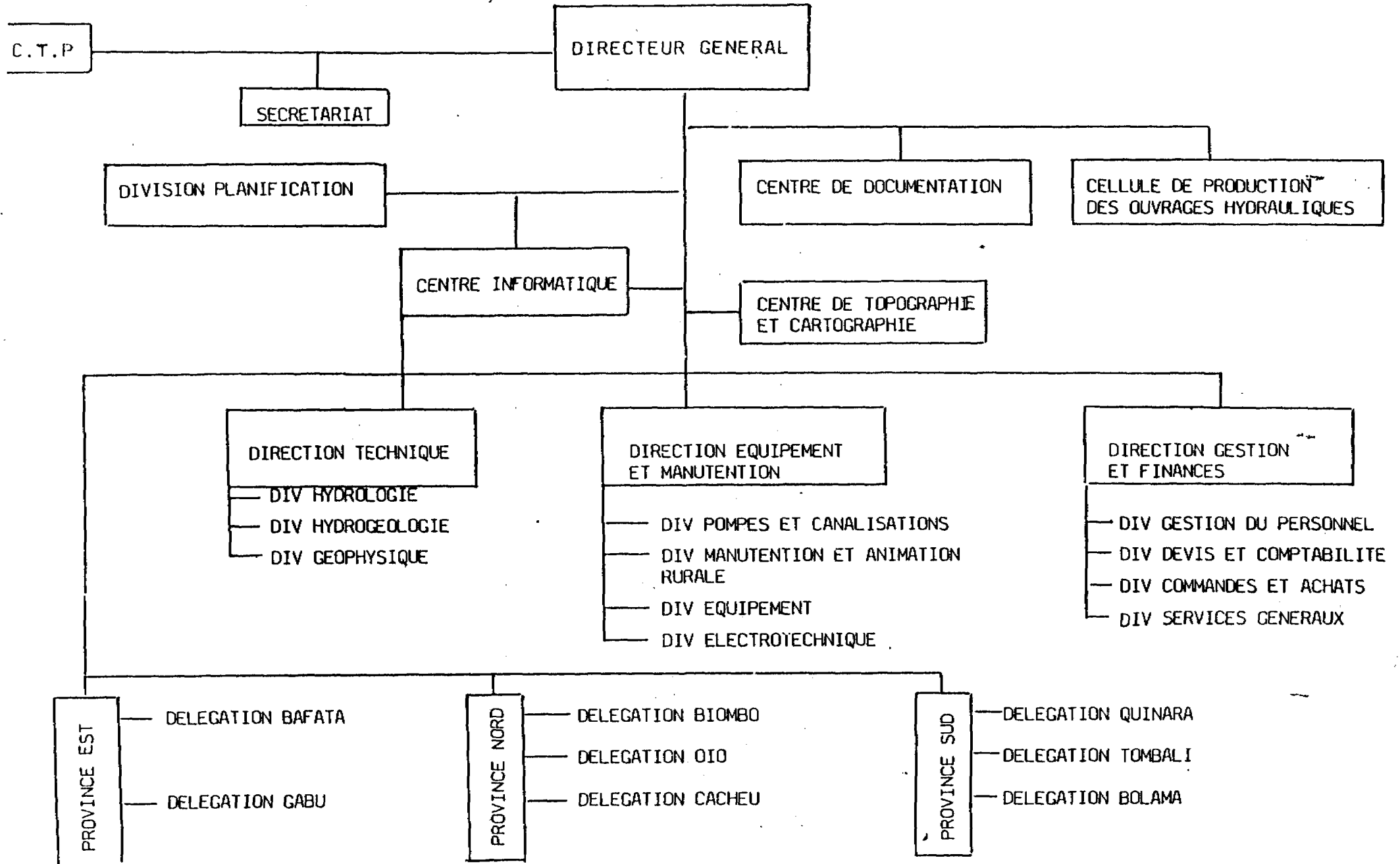

⊙: bezochte gebieden

MAPA ADMINISTRATIVO DA REPÚBLICA DA GUINÉ-BISSAU

⊙ Capital de região • Capital do sector

ORGANIGRAMME DE LA DIRECTION GENERALE DES RESSOURCES HYDRIQUES

Voorbeelden van sociaal-culturele aspecten die van belang zijn bij het ontwikkelen van werkstrategieën voor de Voorlichtingsafdeling

Tijdens de missie waren de leden van de evaluatiemissie in de gelegenheid om in de verschillende dorpen waterpunten te bezoeken en met de bevolking, onderhoudsmonteurs, leden van Beheercomités en politieke en traditionele dorpsleiders te praten over hun ervaringen, problemen en ideeën rondom watervoorziening en -gebruik.

Ter illustratie van het belang van sociaal-culturele studies volgen hier enkele voorbeelden, gebaseerd op situaties die de evaluatiemissie is tegengekomen tijdens de rondreis door het land. Deze voorbeelden dienen enkel om de lezer een beeld te laten vormen van aspecten die belangrijk zijn, en pretenderen niet volledig te zijn.

* In Guiné-Bissau wonen zo'n 15 verschillende bevolkingsgroepen, in hun samenlevingsstructuur variërende van sterk hiërarchisch (bijv. de Islamitische Fula's en Mandinga's) tot horizontaal (bijv. de Balanta's). Dit heeft consequenties voor de wijze waarop beslissingen genomen worden in een dorp en dus ook voor de manier waarop gedragsveranderingen tot stand zullen komen. In het geval van de Fula's en Mandinga's is het duidelijk dat de 'wijze mannen' ('homens grandes') en de imans hierbij van groot belang zijn.

Bij de aanvang van een voorlichtingsprogramma zal dus zeker met deze personen contact gezocht moeten worden (dit gebeurt overigens ook al). Zo zou ook nauwgezetter bestudeerd moeten worden, welke personen belangrijk zijn bij de andere bevolkingsgroepen, of deze eenzelfde functie kunnen vervullen en op welke wijze en met wie het beste de eerste contacten gelegd kunnen worden: dorpsvergaderingen, slechts bezoeken aan bepaalde personen, huis-aan-huis-visites, gesprekken met de leden van de Dorpscomité's, enz.

* De Balanta's (voornaamste bevolkingsgroep in het zuiden) kennen geen collectief fonds, in tegenstelling tot de Fula's en Mandinga's die bijvoorbeeld een fonds van de moskee hebben. De Balanta's kennen wel een bepaald soort credietverlening door individuen of families aan derden: degene die een bedrag leent om een bepaalde uitgave te kunnen doen, betaalt dit in de natte tijd terug in de vorm van arbeid op de rijstvelden van de betreffende persoon of familie.

Op het moment dat er betaald moet gaan worden voor het onderhoud van een collectief waterpunt, zal de dorpsgemeenschap hiervoor een manier moeten afspreken. Zij zijn niet gewend aan het werken met een collectief fonds en vinden het misschien wel beter om de uitgaven te laten doen door een of meerdere personen uit het dorp, die dan terugbetaald worden door de overige bewoners middels arbeid op de rijstvelden. Bij de introductie van het nieuwe onderhoudssysteem moeten dit soort factoren bekend zijn en goed doorgesproken worden met de bevolking.

* Het komt vaak voor dat de omgeving van de waterpunten niet goed schoon gehouden wordt; dat de omheiningen niet (goed) gemaakt en/of onderhouden zijn, waardoor varkens zich kunnen baden op enkele meters van de waterpunten; en dat vrouwen de was doen dichtbij het waterpunt. Kortom, er zijn verschillende gedragingen in de verschillende dorpen te constateren die een negatieve invloed (kunnen) hebben op de kwaliteit van het water. Dit ondanks de inspanningen van de Voorlichtingsafdeling om de mensen te motiveren tot ander gedrag. En ondanks het feit dat er speciale voorzieningen, op geringe afstand van het waterpunt, zijn aangelegd om de was te doen.

Waarom veranderen deze mensen hun gedrag niet? Omdat ze niet overtuigd zijn van het nut? Omdat er problemen zijn tussen verschillende bevolkingsgroepen binnen een dorp, die de verantwoording naar elkaar afschuiven onder het motto "De anderen doen ook niets en die maken er nou juist een troep van"? Het is belangrijk om diepgaander na te gaan waarom mensen zich gedragen zoals ze zich gedragen, hetgeen meestal geen gemakkelijke opgave is.

Afhankelijk van de gevonden bevindingen, zal de Voorlichtingsafdeling kunnen bepalen op welk aspect zij ingaat. Dit kan betekenen dat er een tweede waterpunt gebouwd moet worden, om zodoende het probleem tussen de verschillende bevolkingsgroepen op te lossen. Maar dit kan ook betekenen dat men zich intensief gaat richten op het verhogen van het hygiënebesef van de bevolking of van bepaalde groepen daarvan (traditionele genezers, vrouwen, onderwijzers, kinderen, enz.), in de hoop dat hierdoor het gedrag ook zal veranderen. Het kennen van de mechanismen van sociale druk en controle kan een belangrijk gegeven zijn om op grond daarvan te bepalen welke mensen in eerste instantie overtuigd moeten worden van het belang van een goede hygiëne rondom het waterpunt.

* Het komt voor dat mensen hun traditionele waterputten blijven gebruiken zolang die voldoende water geven, ondanks dat er een verbeterd waterpunt aangelegd is. Het is belangrijk de redenen hiervan te weten om te bepalen hoe dit gedrag beïnvloed kan worden.

In een dorp in het zuiden was het antwoord hierop vrij duidelijk: de oude waterpunten bevinden zich dichtbij de rijstvelden waar in de natte tijd altijd mensen zijn die de vrouwen kunnen helpen hun emmer of kruik met water op het hoofd te plaatsen! Dus ondanks het feit dat de nieuwe waterpomp zich wel wat dichter bij het dorp bevond als de traditionele waterput, gaf men toch de voorkeur aan de laatste vanwege de te verkrijgen hulp.

Hier zouden 2 mogelijke praktische oplossingen overwogen kunnen worden: het metselen van een steuntje op heuphoogte bij de waterpomp, waarop de vrouwen de emmer met water kunnen plaatsen voordat ze hem op het hoofd tillen óf bij het samen met de bevolking kiezen van de locatie van een watervoorziening rekening houden met bovengenoemde behoefte aan hulp.

Mogelijke systemen voor distributie van handpomponderdelen**1. Huidige systeem**

Momenteel worden onderdelen voor handpompen geïmporteerd door het Onderhoudsproject en daardoor, namens het DGRH, gedistribueerd tot op het niveau van de regionale afdelingen. Vandaar worden ze in principe door degene die ze gaat monteren naar de dorpen gebracht: per auto door de onderhoudsploegen, of per fiets door de gebiedsmonteurs in die gebieden waar het gedecentraliseerde systeem al werd ingevoerd. Als laatstgenoemde problemen hebben met transport van grote onderdelen worden deze door de onderhoudsploegen gebracht. Dit systeem lijkt voor de toekomst niet haalbaar, vooral omdat het te afhankelijk zou zijn van de voertuigen van het DGRH. Nu wordt het functioneren van de betrokken auto's nog door het Project verzorgd. In de toekomst zullen brandstof, banden, onderdelen, etc. ten laste van het DGRH komen.

2. Huidige ontwikkelingen

Binnenkort gaan de dorpen de pomponderdelen betalen bij montage, tot nu toe werden ze door het onderhoudsproject en andere projecten betaald. Daardoor wordt het gemakkelijker mogelijk om andere kanalen, zoals commerciële, in te schakelen.

In het geval van dorpsmonteurs is meer gedecentraliseerde beschikbaarheid van onderdelen nodig dan in het geval van gebiedsmonteurs: de dorpsmonteurs hebben namelijk geen fietsen om de onderdelen in de regionale afdelingen te gaan halen.

3. Criteria voor toekomstige systemen

Belangrijke criteria waaraan toekomstige distributiesystemen moeten voldoen om altijd spoedige reparaties van pompen mogelijk te maken zijn:

-onderdelen moeten 'gemakkelijk' beschikbaar zijn, dus:

- * niet ver van de dorpen
- * tegen een zo laag mogelijke prijs

-elk distributiepunt moet altijd alle onderdelen van de in die streek voorkomende pompen in voorraad hebben.

Vanuit de dorpen worden de sectorplaatsen met een zekere frequentie bezocht in verband met winkels, scholen, ziekenhuisjes en overheidsdiensten. Dat houdt in dat voor dorpsonderhoudsmonteurs de onderdelen minstens tot op sectorniveau beschikbaar zullen moeten zijn.

De aanschafprijs van de onderdelen voor de dorpen zo laag mogelijk houden, betekent dat de kosten van aankoop en transport zo laag mogelijk moeten zijn. Overheidssubsidie op de prijs lijkt voor de lange termijn niet haalbaar.

Een standaardisatie naar minder typen pompen zal de kosten van onderdelendistributie verminderen omdat de logistiek gemakkelijker wordt: voorraadbeheer o.a. wordt gemakkelijker (waardoor ook de betrouwbaarheid toeneemt), opslagkosten zijn minder, enz. Er blijken duidelijke verschillen te bestaan tussen de gemiddelde jaarlijkse kosten van onderdelen voor de verschillende typen pompen. Het is uiteraard aanbevelenswaardig daarmee bij beslissingen over verdere standaardisatie rekening te houden.

4. Enkele alternatieven

4.1. Huidige systeem, distributie door DGRH tot regionale afdelingen en in voorkomende gevallen tot dorpen

De belangrijkste voordelen van handhaving van het huidige systeem zouden zijn:

- Levering van onderdelen kan gemakkelijk in overeenstemming gebracht worden met de reële behoeften.
- Gemakkelijke controle van de locale onderhoudsmonteurs en gedeeltelijk ook van toestand en gebruik van pompen.
- De overheid heeft de prijs van de onderdelen in de hand.

De belangrijkste nadelen:

- Grote afhankelijkheid van voertuigen van de overheid hetgeen hoge kosten met zich meebrengt (ook in deviezen voor onderdelen en vervanging) en het systeem weinig betrouwbaar maakt.
- Voorraadbeheer en logistiek brengen binnen de overheid hoge administratie- en overheadkosten met zich mee.
- De noodzaak op centraal en op regionaal niveau magazijnen te beheren binnen het DGRH brengt niet alleen kosten met zich mee maar ook risico's: interne controle is belangrijk, evenals bewaking tegen diefstal ed.
- De gebiedsmonteur moet de tijd die hij spendeert aan het ophalen van de onderdelen op de een of andere manier vergoed krijgen, evenals de slijtage aan zijn fiets.
- Geldstromen, in contanten, binnen de overheid brengen risico's als verduistering met zich mee.

4.2. Distributie via het commerciële circuit

De belangrijkste voordelen van distributie door het commerciële circuit zouden zijn:

- Beschikbaarheid van onderdelen tot op sectorniveau en in bepaalde gevallen tot op dorpsniveau.
- Het werk van de lokale onderhoudsmonteurs wordt gemakkelijker, dorpen kunnen nu ook eventueel zelf hun onderdelen gaan kopen.
- Er treedt minder slijtage op aan de fietsen van de gebiedsmonteurs.
- Op regionaal niveau heeft het DGRH geen onderdelenmagazijnen meer nodig, dit bespaart kosten en vermindert risico's.
- Transport gebeurt met de normale bevoorrading van de winkels en zal daarom goedkoper zijn dan bij DGRH.

De belangrijkste nadelen zijn:

- Deze handel lijkt weinig lucratief voor het commerciële circuit omdat het gaat om veel verschillende onderdelen van meerdere typen pompen. Dit brengt veel administratie met zich mee, een lage omzetsnelheid en hoge inkoop- en opslagkosten. Misschien dat daarom in bepaalde gevallen ook credietfaciliteiten nodig zullen zijn.
- Continuïteit is mede gezien het bovenstaande niet altijd gegarandeerd. Het DGRH zal toch in moeten springen als in een bepaald gebied het commerciële circuit (tijdelijk) de distributie niet verzorgt.
- De onderdelen kunnen aanzienlijk duurder worden door de marges van de handelaren.
- Minder frequent contact tussen regionale afdelingen van het DGRH en de lokale onderhoudsmonteurs.

4.3. Distributie door winkels van plattelandsontwikkelingsprojecten of van het Ministerie van Landbouw

De belangrijkste voordelen van distributie via winkels van geïntegreerde ontwikkelingsprogramma's of van het Ministerie van Landbouw ten opzichte van distributie via het commerciële circuit zouden zijn:

- Relatief lage kosten omdat transport gecombineerd kan worden met normale bevoorrading van winkels en de marges minder zullen zijn dan in het commerciële circuit.
- Er hoeft geen logistiek systeem opgezet te worden omdat dit voor deze winkels bestaat.
- Onderdelen komen in de dorpen zelf of dicht in de buurt beschikbaar.

De belangrijkste nadelen zouden zijn:

- Belasting van structuur van andere overheidsinstanties.
- Afhankelijkheid van andere overheidsinstanties, goede coördinatiemechanismen moeten worden afgesproken, en het DGRH zal de distributie (tijdelijk) over moeten kunnen nemen indien het systeem niet werkt.
- De dichtheid van het net van winkels varieert nogal van streek tot streek.

5. Slotopmerkingen

- Bij alle alternatieven houdt het DGRH de taken van normering en controle. Dit houdt ook in het vaststellen van, of minstens controle op, de handelsmarges op de onderdelen voor de verschillende niveaus van de distributieketen. Een dorp kan dus ook weten hoeveel het 'verdient' door bijvoorbeeld een onderdeel in een sector te gaan halen in plaats van het van de locale monteur te betrekken.
- Het zal niet mogelijk zijn, en ook niet nodig, om in het gehele land dezelfde systemen op te zetten. Per gebied kan het voorlopig meest geëigende systeem worden bepaald en kan dit op experimentele basis geïntroduceerd worden. Goede 'monitoring' en evaluatie zijn gewenst.
- In het bovenstaande is slechts ingegaan op de distributie van onderdelen, niet op de import ervan. Deze kan eventueel ook geprivatiseerd worden maar de urgentie daarvan lijkt minder dan van het opzetten van een 'sustainable' distributiesysteem.

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN

ASDI	Zweedse Organisatie voor Ontwikkelingssamenwerking
Blofib	Verzelfstandigde werkplaatsen in Buba, Guiné-Bissau
CENFA	Nationaal Centrum voor Administratieve Opleidingen, Guiné-Bissau
CIPI	Intersectoriële commissie voor de bescherming van het kind, Guiné-Bissau
CPS	Basisgezondheidszorg, Guiné-Bissau
CRDS	Regionaal Trainingscentrum voor Gezondheidszorg van de Wereldgezondheidsorganisatie, in Mozambique
DGIS	Directoraat Generaal Internationale Samenwerking, Nederland
DGRH	Directoraat Generaal van Water, Guiné-Bissau
Dibocan	Pompen- en waterleidingdivisie van DGRH
EAGB	Electriciteits- en waterbedrijf, Guiné-Bissau
EEG	Europese Economische Gemeenschap
ENAS	Nationaal Bedrijf voor Water en Sanitatie, Guiné-Bissau
IMF	Internationaal Monetair Fonds
INDE	Nationaal Onderwijsinstituut, Guiné-Bissau
INEP	Nationaal Onderzoeksinstituut, Guiné-Bissau
IRC	International Water and Sanitation Centre, Den Haag, Nederland
MRNI	Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen en Industrie, Guiné-Bissau
PADIQ	Regionaal Ontwikkelingsprogramma voor Quinará
PAICG	Onafhankelijkheidspartij van Guiné-Bissau en Kaap-Verdië
PASI	Wereldbank-Programma ter Verbetering van de Sociale Infrastructuur, Guiné-Bissau
PDRI	Geïntegreerd Ruraal Ontwikkelingsproject in Guiné-Bissau
PG	Guinese Pesos (1Dfl. = ±1200PG)
PROWESS	'Promotion of the role of Women in Water and Environmental Sanitation Services', organisatie van de Verenigde Naties
SEP	Staatssecretariaat voor Planning, Guiné-Bissau
SNV	Organisatie voor Ontwikkelingssamenwerking en Bewustwording, Nederland
UDEMU	Guinese Vrouwenorganisatie
VLOM	'Village Level Operation and Management'

Ten behoeve van de evaluatie is met de volgende personen gesproken:

Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen en Industrie:

João Gomes Cardoso	Staatssecretaris voor Natuurlijke Hulpbronnen
Agosto B. Sané	Directeur Generaal Water
Tamba Nassonde	Nationale Directeur Onderhoudsproject
Jan Slob	Coördinator Onderhoudsproject
João António da Silva	Dibocan
José Vaz Moreno	Dibocan
Ansatu Baldé	Voorlichtingsafdeling Project
Merlijn Izarin	Voorlichtingsafdeling Project
Luís Dichtl	Technisch Adviseur, UNDP-project
Carlos Bari	Planning, DGRH
Jorge Semedo	Administratie, DGRH

Bissau, anderen:

Adelino Handem	Ex-directeur Generaal Water
Augusto da Silva	Basisgezondheidszorg, Ministerie van Gezondheidszorg.
Arlindo Seco Coiate	Gezondheidsvoorlichting, Ministerie van Gezondheidszorg.
Luís Alberto Jacob	Dienst Stedelijke Drinkwatervoorziening van EAGB
Braima Dieme	Directeur Generaal Planning
Aquino António Duarte	Regionale Planning
Eric Kamphuis	Directeur SNV-Bissau
Ruí Ribeiro	Afdeling Projecten, INEP
Deolinda Mendes Silva	Afdeling Planning, Ministerie van Landbouw
Jerónimo Batista	PASI-programma, Ministerie van Openbare Werken
Mústafa Camara	Co-directeur Wijkverbeteringsproject
Henk Gijselhardt	Coördinator Wijkverbeteringsproject

Noorden:

Satu Camara	Presidente regio Cacheu
Maurício de Matos	Regionaal vertegenwoordiger DGRH in Cacheu
Mário Ramos	Regionaal vertegenwoordiger DGRH in Oio
Djulde Djalo	Verantwoordelijke Onderhoud Noorden
Simon de Jong	Technisch adviseur Onderhoud Noorden
Isabel de Carvalho	Voorlichtster
Andrelina Fernandes	Voorlichtster
Henriques Djanhunpul	Directeur Puttengraversschool Project

Daniel Barreira Technisch adviseur Puttengraversschool
Project

Jorge Oliveira Directeur PDRI noord-provincie
João de Carvalho Regionaal directeur PDRI, Cacheu
Rui Barbosa de Andrade Landbouwvoorlichting, PDRI

Zuiden:

Paulo Medina Minister residerend in zuid-provincie
Biague Sumare President regio Quinara
Bernardo Mendes Vertegenwoordiger DGRH in zuid-prov.
Marcos Sanca Chef Technische Dienst van DGRH
 vertegenwoordiging in Zuiden
Alfusene Sambu Verantwoordelijke Onderhoud Zuiden
Catarina Vieira Voorlichtster
Niek Bakker Blofib, directeur
Alexandre Lima Blofib
Hans Schepers Blofib
Jaúadi Djalo Blofib
Theo Hooimans Blofib
Clemens Mauel PADIQ, co-directeur
Arie van Kooten PADIQ

Oosten:

Hilário Sanhá Regionaal vertegenwoordiger DGRH in
Gabú
Amadu Baldé Regionaal vertegenwoordiger DGRH in
Bafatá
Carlos Cassamá Verantwoordelijke Onderhoud Bafatá
Domingos Manuel Cardoso Verantwoordelijke Onderhoud Gabú
Jorge Martins Gomes Chef onderhoudsploeg Bafatá
Daniel de Carvalho Technisch Adviseur UNDP-boorprogramma
Fatumata Baldé Voorlichtster
Helena Fatumata Banjai Voorlichtster
Mama Banjai Voorlichtster
Dauda Sissé Coordinator Basisgezondheidszorg-
programma

En andere medewerkers van dit programma.

Dakar:

Peter Kuperus Nederlandse Ambassade

Nederland:

Fons Hennekes DGIS, DAF/WF
Marion Derckx DGIS, DAF/WF
Rob van de Boom SNV

Overzicht lopende projecten van het DGRH

Naam	donor	bedrag	periode	gebied	activiteiten	methode
Puttegraverschool-project	Unicef/ Danida	2.100.000 US\$	90 - 94	San Domingos	opleiding puttegravers, putteprogramma	gegraven putten, voorlichting door puttegravers
Diepe Boorgaten Project	USSR	789.000 Rb	87 - 90	gehele land	boorprogramma tbv landbouw, industrie en stedelijke watervoorziening	de boorgaten moeten betaald worden, mogelijkheden tot crediet
Gabu-project	UNDP/UNEP/ Unicef	3.480.000 US\$	87 - 90	Oost-provincie	boorprogramma tbv rurale watervoorziening, voorlich- ting, rurale sanitatie,	boorgaten met handpompen, latrines voor scholen en gezond- heidsposten, opleiding promotores
Sectorplan	UNDP	opgenomen in Gabu-project	87 - 90	centraal niveau	opstellen beleidsplan sector	inventarisaties en studies, ook door consultants; opstellen sectorplan door DGRH-medewerkers
Institutionele Versterking	Frankrijk	2.700.000 FF	88 - 90	centraal niveau sector Vereis	steun aan geofysica/hydrogeo, constructie enkele water- punten	opzetten informatiebank waterpunten, puttegraven door ploegen van DGRH
Onderhoud en Voorlichting	Nederland	7.484.000 Dfl	87 - 93	gehele land	introductie gedecentraliseerd onderhoud, voorlichting, herstel waterleidingsystemen	opleiding lokale onderhoudsmonteurs, introductie betaling, opleiding voor- lichtsters, uitvoering door Dibocan
Geïntegreerd Ruraal Ontwikkelings Programma	Zweden	6.000.000 Skr	90 - 93	Noord-provincie	rurale drinkwatervoorziening als onderdeel van geïnte- greerd ontwikkelingsprogramma	gegraven putten, boorgaten, hand- boorgaten, uitgerust met handpompen

Overzicht voorziene projecten van het DGRH

Naam	donor	bedrag	periode	gebied	activiteiten	methode
Zonneenergie	EBG	?	90 -	Oost-provincie	installatie van 50 zonne- energiepompen	installatie in grote dorpen, ook voor tuilabouw, onderhoudsfonds beschikbaar
Watervoorziening Caio	Zwitserland	?	91 -	Eilanden Pecim en Jeta	constructie van waterpunten	handboorgaten en putten
Rurale Watervoorzie- ning Oio	UNEP	?	92 -	regio Oio	constructie van waterpunten	boorgaten door op te richten boorbedrijf te maken

Overzicht afkomstig van DGRH, afdeling Planning

- Proposta -

Descrição de objectivos e actividades da Secção de Animação

1. Introdução

2. Objectivos gerais

- 2.1. Assegurar a participação activa da população na planificação, construção/recuperação, manutenção e gestão de pontos de água e sistemas de saneamento.
- 2.2. Promover a utilização e manutenção correcta dos pontos de água e de sistema de saneamento.
- 2.3. Promover o comportamento higiénico relacionada com água e sistemas de saneamento em estreita colaboração com outras Estruturas, principalmente com a Saúde e a Educação.

3. Objectivos Específicos

- 3.1. Estimular para que apenas a água dos pontos /melhorados seja utilizada para o consumo.
- 3.2. Educar e estimular a população no sentido de garantir higiene e limpeza no transporte e armazenamento da água.
- 3.3. Desenvolver/Definir a metodologia de trabalho quanto à participação da população em todas as fases da instalação dum ponto de água e de saneamento e actualizar/adaptar a e implementar a mesma baseando-se em avaliações.
- 3.4. Desenvolver/Definir a metodologia de trabalho quanto à educação de higiene relacionada com água e saneamento e actualizar/adaptar e implementar a mesma baseando-se em avaliações.
- 3.5. Criar todas as condições necessárias para a implementação destas metodologias ao nível das Províncias.

- 3.6. Tomar e apoiar iniciativas que procuram coordenar as actividades a ser realizadas com participação da população nas tabancas e nos centros rurais.
- 3.7. Procurar a colaboração com outras entidades que tem um papel na educação de higiene relacionada com água e saneamento.

4. Estratégia

- 4.1. A participação da população desde a escolha do tipo de ponto de água e sistema de saneamento até a gestão do mesmo é indispensável para o uso e manutenção correcta dos pontos de água e saneamento. Ao mesmo tempo isto deve diminuir as despesas do estado quanto aos custos operacionais e funcionais dos pontos. O engajamento activo das mulheres em todas as fases deve ser garantida porque são elas principalmente que se ocupam com as tarefas relacionadas com água e saneamento ao nível de família.
- 4.2. A escolha do tipo de ponto de água e de saneamento a ser instalado ou recuperado será baseada nas necessidades sentidas pela população e ao mesmo tempo nas possibilidades financeiras da mesma. Estes 2 aspectos devem ser estudados na fase de planificação, junto com as condições geohidrológicas.
- 4.3. Será a tarefa de animadoras - formadas e contractadas pela DGRH - garantir a participação activa da população e estimular o uso e manutenção correcta.
Distingue-se 1) animadoras afectos ao DGRH e 2) animadoras eventuais afectos ao projectos.

Os animadores podem ser tanto do sexo feminino como do sexo masculino, a escolha deve depender da experiencia já obtida nas regiões e dos assuntos a serem tratados/actividades a serem executadas.

Os mecânicos de área e de tabanca tem também um papel na sensibilização da população sobre a importancia da utilização e manutenção correcta dos pontos de água e de saneamento. Por isso será incluído na formação dos mecânicos a educação sobre higiene relacionada com água e saneamento.

- 4.4. Ao nível das tabancas as animadoras sempre devem colaborar com outras entidades que actuem no mesmo sítio e coordenam as suas intervenções.

4.5. Quanto à implementação do 3o objectivo 'Estimular o comportamento higiénico relacionada com água e saneamento', a Secção de Animação procura activamente a colaboração com outras entidades que tem um papel na educação higienica da população na base, tais como a Saúde, Educação, Comunicação Social, UDEMU, e outras.

4.6. As actividades da Secção de Animação são uma componente do programa de Abastecimento de Agua e saneamento em todo o País. Consequentemente as suas actividades reflectirão os planos de construcção e recuperação dos pontos de água e de saneamento, estabelecidos ao nível nacional/provincial/regional. Isto implica que todos os programas provinciais e projectos de água e de saneamento integrarão um componente de animação e destinarão uma parte do seu orçamento para financiamento das actividades da Secção de Animação.

5. Actividades ao nível nacional

5.1. Fazer planos anuais de trabalho, baseando-se nos planos nacionais/provinciais/regionais:

- de construcção e recuperação de pontos de água e de sistemas de saneamento;
- de introdução do sistema de mecánicos de área ou de tabanca. (temporariamente)

5.2. Desenvolver/Definir a metodologia de trabalho a ser implementado pela Secção de Animação:

- nas fases de planificação, construcção, recuperação, manutenção e gestão dos pontos de água e de saneamento;
- na introdução do sistema de mecánicos de área e de tabanca; (temporariamente)
- para estimular o uso e manutenção correcto dos pontos de água e sistemas de saneamento;
- para estimular o comportamento higienico relacionadado com água e saneamento.

5.3. Utilizar os resultados dos estudos já existentes e/ou solicitar a realização de estudos sócio-económicos pontuais a fim de desenvolver metodologias adaptadas às particularidades de cada étnia/região.

5.4. Definir os perfis de recrutamento, recrutar, formar e capacitar (atrás de reciclagens) das animadoras assim como o necessário para a implementação das actividades ao nível nacional e provincial.

- 5.5. Elaborar e manter actual o material (audio-)visual e didáctico, eventualmente em colaboração com outras entidades que se preocupem com a educação higiénica relacionada com água e saneamento, a ser utilizado pelas Secções de Animação nas Províncias.
- 5.6. Estabelecer e manter contactos com os organismos de Comunicação de Masse ao nível nacional/provincial (rádio, TVE, jornal, revista), com fim de estimular a transmissão de mensagens relacionadas com uso e manutenção correcta dos pontos de água e sistemas de saneamento e sobre aspectos higiénicos relacionados com água e saneamento através destes meios.
- 5.7. Acompanhar/supervisar o trabalho realizado pelas Secções de Animação nas Províncias.
- 5.8. Avaliar os resultados do trabalho realizado e eventualmente adaptar a metodologia do trabalho.
- 5.9. Estabelecer e manter contactos com outras entidades ao nível nacional/provincial/regional que desenvolvem actividades com as populações das tabancas e nos centros urbanos, com fim de definir as moldes de coordenação/colaboração ao nível de tabanca.
- 5.10. Estabelecer e manter contactos com outras entidades ao nível nacional/provincial/regional que desempenham um papel na educação higiénica da população nas tabancas e nos centros rurais, com fim de definir as moldes de coordenação/colaboração ao nível de tabanca.
- 5.11 Manter contactos regulares com as Estruturas Políticas ao nível nacional/provincial/regional para que as actividades da Secção de Animação serem apoiadas por elas.

6. Actividades ao nível provincial

- 6.1. Fazer planos anuais de trabalho, baseando-se nos planos provinciais/regionais:
 - de construção e recuperação de pontos de água e de saneamento;
 - de introdução do sistema de mecânicos de área ou de tabanca.

- 6.2. Implementar o trabalho nas tabancas e centros urbanos, conforme o plano anual e a metodologia estipulada.
- 6.3. Ajudar o nível nacional na realização dos estudos sócio-económicos e na interpretação dos resultados quanto à metodologia de trabalho.
- 6.4. Assistir no recrutamento de novas animadoras na sua Província e depois da sua formação assegurar a sua integração adequada na Secção.
- 6.5. Assistir na formação dos mecânicos de área e de tabanca, referente aos aspectos de uso correcto do ponto de água e de sistemas de saneamento e aos aspectos higiénicos relacionados com água e saneamento.
- 6.6. Manter contactos com os organismos de Comunicação de Masse ao nível regional (rádio, TVE, jornal, revista), com fim de estimular a transmissão das mensagens relacionadas com uso e manutenção correcta dos pontos de água e saneamento e sobre aspectos higiénicos relacionados com água e saneamento através destes meios.
- 6.7. Estabelecer e manter contactos com outras entidades - ao nível regional até ao nível da tabanca - que desenvolvem actividades com população nas tabancas e nos centros urbanos, com fim de definir as moldes de coordenação, colaboração e implementação ao nível de tabanca.
- 6.8. Estabelecer e manter contactos com outras entidades - ao nível provincial até ao nível das tabancas - que desempenham um papel na educação higiénica da população nas tabancas e nos centros rurais, com fim de definir as moldes de coordenação/colaboração ao nível de tabanca e implementá-las.